5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
۱۵٤ ـ ۱٤۰٤ ه ق

دژبښوونې مسائل

لیکوال

محمد صدیق روهي

۱۳٦۱

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920

دژبښوونې مسالې

ليکوال

څېړندوی محمد صديق روهی

خپرونکی

دافغانستان دعلومو اکاډيمی

دژبو اوادبياتو علمی اوتحقيقی مرکز

پښتو ټولنه

د زيری جريده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مـی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن لاندی یوه رساله لیکلی وه او پـــه‌هغه کې میٍ د هماغه وخت پرتعلیمی نصاب په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی تر اوسه پوری د افغانستا ن ددمو کراتیک جمهوریت د علومو داکاډ یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه ماته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی ټکو په پام کی نیولوسره نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی‌اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یې ولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انګیزه‌داسی ښودل شوی وه : ((تر اوســــــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی دی مګر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستنان له عینی شرایطو سره اړخ نه لګوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پـــه شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولومړنی کوشش شوی دی‌چی په هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمګړ تیاوی

* ـ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی په گوته شی ،او له هغی وروسته دحل لاری وپلټل شی . د دی لیکنی بنیادی هدف په افغانستان کی د ژب ښوونی مسالو ته یوه لنډه کتنه اود هغو مشکلا تواو پرابلمو نو څیړنه ده چی زمونږ ښوو نکی او زده کوونکی ورسره مخامخ دی .که څه هم دارساله دژب ښوونی دپر ـ نسیپونو په رڼا کی لیکل شوی ده لیکن اصلی مطلب د ژب ښوو نی د اصو لو څیړ نه او ګروین نه نه ده. سره له دی دژبی د څرنګوا لی پـه باره کی په لنډ ډول ځینی عمــده ټکی وړاندی شوی دی چی ښایی د ژب ښوونی د متخصصانو دپاره هم داستفادی وړ وی .))

په دی اثر کی هم پور تنی روحیه په نظر کی نیول شوی ده . سره له دی په دی رساله کی د مضمــو ن اومحتوا په لحاظ ځینی مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلی دی :

لومړی دا چی د (د ی) کلمه په (وو) بدله شوی ده ـ یعنی پــــر تعلیمی نصاب چی کوم انتقادو نـه شوی دی هغه ټول اوس په ماضی پوری اړه لری .د (۱۳۵۷) کال د ثور پر تمین انقلاب د ښوو نی او روزنی زوړ فیوډالی سیستم چی د یـــــوه مفتخور استثمار وونکی اقلیت ګټی ی ی ساتلی د تل دپاره دتاریخ کندی ته وغور ځاوه . نور نو ددی ا مکان نشته چی د ښوو نی او روز نـــی زوړ او تاریخ وهلی سیستم بیر ته په پښو ودریږی خو په عین زما ن کی باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چی د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانی ارزښتو نـــه ، زړی روبنایی موسسی او مفکور ی په اتوماتیك ډول او بی له کــــو م ځنډ او خنډه صحنه نه خوشی کوی حتی دا هم باید وویل شی چی د فرهنګ دمو کرا تیك ، سپیڅلی اووده کوونکی ار زښتو نه نه یواز ی داچی له مینځه نه ځی بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــــاره لاره آوار یږی . له دی امله ،په ښوونه اوروزنه کی د ډیالکتیکی اړیکو پیژندنه داړولو او څرخولو دپاره دمناسبی شیبی ټاکنه ، او له ټولنیزی سا ـ یکالوجی څخه سمه او منطقی ګټه اخیستنه د تعلیمی تګلا ری اوتر ـ بیتی سترا تیژی دپاره خاصـــــــس ارزښت لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چې د ښو هدفو نــــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره مترادف نه وي.له‌دی‌امله داو لتيو نو دانتخاب مساله‌را ــ مینځ ته کیږی . په دی برخه کی چی‌هر څومره زیاته پاملرنه وشی په‌پای کی به یی گټوری نتیجی تــرلاسه شی . په تعلیمی‌نصا ب کی ډیر ځله پیښیږی چی د اولیـــت‌ټاکنه زیات غور او سوچ غواړی.
دمثال په‌توگه فرضا دلوست په‌یوه‌کتاب کی ځینی داسی مطا لب راغلی دی چی د فیوډا لیزم ارز ښتونه‌منعکسوی اودفزيك په يوه درسی کتاب کی دنونسمی پیړ ی قوانین چی‌دنن ور ځی په تناسب له موږه لو يد لی او په سا ينس‌او ټکنا لوجی کی په دردنه خــوری ، راغلی دی ، ښه ، نو اوس بایدله‌ځان سره پریکړه وکړو چی د کوم کتاب نوی کتنه او خپرونه دلومړ یتوب حق لری . البته که امکــــان ولری درسی کتابونه او تعلیمـــــی‌نصاب باید ډیر ژر نوی شی خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسیدو دامکاناتو ترمینځ همیشه‌یو واټن پروت وی .

انکشاف همیشه تگلا ره غوا ړی‌اود تگلا ری د ټاکنی دپاره دمعیار ــ ونو او ليتو نو مساله رامینځ‌ته‌کیږی.
ښایی یو څوك پوښتنه وکړ ی‌چی دا یادونه دڅب ښوونی‌له‌مسالو سره څومره اړه لری ؟ رښتیا خبره‌داده چی لاتر اوسه زمونږ دلوست ځینی کتابونه په هماغه پخوانـــی‌حال پاتی دی او په دی رساله کــی ځینی تخنیکی انتقاد ونه د (ماضی‌بعید) بڼه نه‌لری. یا په بله ژبه ،له همدی رسالی څخه لاتر اوسه پــــه‌ځینو تطبیقی مواردو کی گټــــــه اخیستنل کیدی شی .

دریمه دا چی په دی پامفلیټ کی‌راغلی مطالب، دلیکونکی په عقیده یوتر بله اوز گانیك پیوستون لری‌دڅب ښوو نی دمسالو د څیړ لو په ترڅ کی باید د ژبی ماهیت ، دزده‌کړی سایکالوجی ، اود درسی‌محتوا (دهغی د حیاتی ار ښت له نظره)په‌علمی توگه تشریح شی . کله‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږی باید ژبهوپیژ ندل شی . لیکن مجرده ژبه وجود نه لری ـ یوازی مشخصی ژبـــیشته لکه پښتو، دری ، ازبیـــکی ، روسی ، انگریزی او داسی نوری .لهدی امله هر وخت چی د ژبی پـر ښوونه باندی خبری کوو بایـــدمشخصه ژبهاو دهغی مشخصا ت دپاملرنی په مرکز کی پرا ته وی .دزده کړی دسایکا لوجیپرنسیپونه عمومی دی لیکن تراوسه پـــوریهیڅیر نه دزده کـړ ی داسی سا ـ یکالوجی نشته چی د ټولو دپاره دمنلو وړ وی . سره لهدی ،په دی برخهکی ډیر کار شوی دیاودعلمیتجربو په اساس ځینی ارزښتنا ک پرنسیپونه لاس ته را غلی دی چیپهځپله موقع به تشریح شی .

د درسی محتوا باید سر بیرهپرتخنیکی اړخونو د ټولنیزو ارز ـ ښتونو لهنظره وڅیړل شی.دزده کړی سایکالو جی موږ ته داراښیی چی څنگه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توگه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شی او پهدیپروسه کی څه ډول میکانیزم په کار لویږی . لیکن دا یوازی تخنیکیاړخ دی .

د درسی کتاب لیکونکی باید پهدی هم وپوهیږی چی څه ډولمطا ـ لب په زده کولو ار ځیږی. دلتهد درسی موادو حیاتی ارزښت تـــر څیړنی لاندی نیول کیږی .

په دی اساس ، د رسالیډیزایندا سی جوړ شوی دی چی لومړی د ژبی پهباره کی ، بیا د زده کړی ،داروا پوهنی پهبرخه کی اوورپسی دتدریس د هدفونو او میتود پهبابمعلومات ورکړل کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو سړی برخه

ژبه

دژبی پیژندنه :

د ژبی پر موضوع باندی د بیلا بیلو پوهنو له لاری او مختلفـــو جهاتو څخه بحث کیدی شی .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبـــی د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دی وروستیو وختو کی‌د سیما نتیك فلسفی (چی عمومـــی‌سیمانتیك یی هم بولی) د ژبی‌پـه باره کی ژوری څیړنی پیل‌کړی‌دی.اوس به‌په لنډه توگه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفی له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنی (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ د ی‌اړیکی لری . د ځینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوی‌سکی د وه مخونه دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلی کلتوری ځانګړ تیاوی د ژبی په‌وسیله ځرګند وی‌او له‌همدی امله له یوی‌ژبی څخه‌وبلی‌ژبی ته دادبی آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ور کار دی. په‌یو زیات شمیر مواردو کی د یوه ملیت متلونه ، ټوکی ټکالی ،طنزونه‌او کنایی ، ادبی بنکلا وی او نزا ـ کتونه په لفظی صنایعو کی انعکاس‌مومی چی په بله ژبه کی بیا هغه خوند او رنګ نه لری. سر بیره‌پردی ، په ژبه کی‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجی (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوری ، انګیز ی ، ار ـ مانونه ، ارزښتونه ، او نور ی‌ځانګړ تیاوی)هم په یوه یابله بڼه ځان ځرګند وی . دمثال په‌توګه ،کله چی د (هوپی) قبیلی یومشر خپل زوی له‌ناوړه کار څخه منع‌کوی نو ور ته وایی : (داد هوپی لارنه ده!) په‌داسی مواردو کی‌جرمنی مشر وایی : ((زویه ، پر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسی وایی : ((ګوره زویه، چی شمله می ټیټه نه‌کړی)) اوداسی نور .

دټولنپو هنی له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چی د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کی د ټولنیزواړ تیاوودپوره کولو په منظور مینځ ته راغلی ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنی‌محصول ده او د ژبی موجود یت له ټولنی څخه‌دباندی نشی تصورکیدی . البته په اوسنی عصر کی ، دبشر حقوق او انسانی عوا طف‌هیڅاته د دی اجازه نه ور کوی چی مثلا یوماشوم دی د تجربی په‌غرض‌له‌ټولنی څخه بیل کړی شی . اماپه لرغونی تاریخ‌کی مونږداسی‌مثالونه‌پیدا کولی‌شو چی ځینی‌ماشومان‌دی له‌خپلی ټولنی څخه په تجر ید اوانزوا محکوم شوی وی .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولی دسکا ټلینډ د (شپږم) جیمز تر وخته پوری داسی وا قعی ډیری‌لیدل شوی دی . په اوسنی عصر کی دوی مهمی پیښنی چی د ژ بی‌پرمساله باندی هم رڼا اچوی دیا ـ دولو وړ دی .

لومړی پیښه: په‌کال (۱۹۲۰)کی‌د هند په کومه سیمه کی یوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې د کور په شاو خوا کې کالي مينځل او دوی وړی لوښی يی آزادی پرابيښی وی چې په ځنګله کې لوبی وکړی . په دی وخت کې يو ليوه راغلی دی او دواړه نجونی يی خپل غار ته وړی دی . ډيره موده ورو ـ سته دواړه نجونی دليوه په غار کې وموندل شوی . يوه نجلی دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنی نجلی چې (اميلا) نوميده پس له څوميا ـ شتو مړه شوه او دو همه نجلـــی (کميلا) تر ۱۹۲۹ پوری ژوندی وه د (کميلا) دژوند جريان چې دتهو لنپوهانو له خوا په دقيق ډول ثبـــت شوی دی داخبر ګندوی چې د نو موړی نجلی په سلوك کې هيڅ ډول انسانی خصو صيت او وصف نـــه ليدل کيده . (کميلا) به په څلور بولی تله . د ليوه په شان آواز ونه به يی له خولی ايستل مګر خبری يی نشوی کولی او نه د بل چا په خبرو پوهيده . نوموړی نجلی چې تـــــر روزنی لاندی ونيول شوه داجتماعی ژوند له نويو شرايطو سره يی پوره توافق ونکړ . دی فقط يو څو ډيری ساده جملی زده کړی . دکاليـــــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په زده کولو يی چندانی مو فقيت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مينځ ته را ځي . ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت کې چې کومه نيمګړ تيا هم نه وه ولی يی سمی خبری نشوی کولی ، او ولی يی دانسان په شان سلوك نـــه کاوه ؟ داسی ښکار ی چې ګويا د انسانی شعور دلر لو دپاره يوازی دسالم دماغ در لودل کفايت نه کوی بلکه انسان بايد په ټولنه کې ژوندوکړی څودنورو انسانانو په شا ن فکرو کړی اود دوی په شان خبری وکړی . اجتماعی شعور اوژبه لـــــه ټولنی څخه دباندی وجودنه لری .

دا پيښه د ودی دسايکا لو جی يوه بله مهمه مساله هم توضيـــــح کوی او هغه داچې د زده کړی دپاره دسن څرنګوالی هم بايد په نظر کې ونيول شی . دځينو کارو د زده کولو دپاره يو ټاکلی مونګـــــــك (سن) زيات اهميت لری او که دهغه کار زده کړه ناوخته شروع شـــــی مثبته نتيجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی پیښنې ښخه بله مهمـــــه نتیجه لاس ته راځي او هغه داچې ژبه غریزه نه ده بلکه له ټولنې ښخه زده کیږي .

دوهمه پیښه : دا وا قعه دامریکې په متحدو ایالتو نو کې پیښه شوې ده . یوه امریکایي نجلۍ چې پـــه اصطلاح ، په نامشروع ډول دنیاته راغلې وه د شپږو میاشتو په عمر داجتماعي دودونو او قیودو په جرم په یوه کوټه کې بندی شوه او هلتـــه یې تر پنځو کلو پورې له انسانـــي نړۍ نه لیرې دا نزوا په توگه ژوند کاوه . د دې دپاره چې له لوږې ا و تندې ښخه مړه نشي یو څه به دخو راك او څښاك په نامه ور کول کیده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل شوې وه او له هیچا سره یې تماس نه در لود. په ۱۹۳۸ کــــې د دې ((مجرم)) ماشوم د موجودیت له راز پرده پورته شوه . ټولنپو هانو اوارواپوهانو د خپلو علمي څیړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه وکړه . پوهانو پر نومو ړې نجلۍ باندې د (انه Ana) نـــــوم کیښود . (انه) خبرې نشوې کولی دځارویو په شان به په څلور بو لــو گرځیده ، اود خپلو همنو عانـــــو (یعنی نورو انسا نانو) په مقابـــل کې یې هیڅ ډول عاطفي او احسا ــ ساتي عکس العمل نه ښوده .

(انه) چې تر (۱۹٤۲) کال پورې ژوندۍ وه په دې بریالۍ شو ه چې ژبه او انساني سلوك زده کړي .

له دغو پور تنیو مثالونو ښخه داواقعیت په ښه توگه څرگند یږي چې ژبه یوه ټولنیزه پدیـــــده ده او داجتماعي مناسبا تو په ترڅ کې زده کیږي . همدا رنگه ددغو پیښو پـــه رڼاکې دټولنیز شعور د پیدایښت ، منبع ، او ودې په هکله یو شمیـــــر پوښتنو ته هم ځوا بونه تهیه شول اودا ثابته شوه چې انساني شعو رله اجتماعي گډ ژوند ښخه دباند ی تشکل نشي کولی . البته پخـــــواعمومي ذهنیت داسې وچې دانسان شعـــــور یـــــواز ی یـــــوه فزیو لوژ یکي مو ضـــــــوع ده چې د عمر له زیا تښت سره مستقیم اړیکي لري او په ټولنیزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لری . دمثال په‌توگه ، په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیـــر ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لــه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـــوره عقل او فراست خاوندان وو ، لــه‌تولنی څخه د هغوی لیری والی د دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده اماتر خو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو ســـره سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـــور (دژبی د زده کړی په گډون) لـــه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـی لری. یا په ساده ژبه څومره چـی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه زیاتیږی . لیکن کې‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی خوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـــوی . څرنگه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه خو په اصل کی له معنـــــالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنگه یوانسان کولی شی خپــــل مقصد په الفاظو کی راو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـــراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـی ماغزه یو فکر څنگه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څـــه ترتیب او میکا نیزم سره انتقــــال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانگه‌ده هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم دیونانی له‌(لوگوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوگوس) او لوژی د (لوژیك ـ منطق) په‌ریښه پـــوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی رابطه موجوده وه خو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفی اساسی موضوع‌ده‌او یوزیات شمیر فلسفی مکتبو نه د ژبی د تحلیل پر محور را څرخیږي.د دی کار عمده علت دادی چی د ساینس او تکنالو جی دبی ساری پرمختگ په‌نتیجه کی یو شمیر بورژ وا ایډیالو جیستانو ته داسی‌ذهنیت پیدا شو چی گویانور نو د فلسفی نقش او ارزښت پای ته‌رسیدلی دی .که کومه موضوع د ساینس له خوا حل نشی فلسفه‌یی هم نشی حل کولی . د(نیوپازیټویزم) له‌نظره ، فلسفه بایدخپله‌عنعنوی وظیفه پریږدی او دځان د پاره بله نوی وظیفه وټاکی . د دی‌فلسفی پلویان وایی چی‌فلسفه به هیڅکله اساسی پوښتنو ته د ډاډورو او قنا عت بخښو نکی ځواب ورنشی کړی ځکه هیڅوك دا خبره‌اثبات ته نشی رسولی چی جها ن قدیم دی که حادث ، محدوددی که نامحدود ، په نهایت کی انکشا ف کوی اوکه د فساد خواته درومی،شعور مخکی دی که ماده، اوداسی نور . د دوی په عقیده ،انسان‌نشی‌کولی د علم او تجربی له مخی دغو پوښتنو ته ځواب ور کړی او لازمه‌نه‌ده چی مونږ پر نه‌حل کیدونکو مسایلو باندی توقف‌وکړو . (نیو پازیټیو یستان) توصیه کوی چی فلسفه باید هغه نظریی او پر نسبیونه په ژوره توگه تحلیل کړی چی ساینس پوهان یی‌ورته‌وړاندی‌کوی او په دی تحلیل کی ژبه تر هرڅه لومړی او اساسی رول‌لوبوی.د فلسفی دنقش په نفی کولو سره (نیوپاز یټویستان) هڅه کوی چی‌کار گره طبقه او زیار ایستو نکی خلك له تیوریکی وسلی څخه بی‌برخی کړی . د دوی د فلسفی په ویاله کی چی کومی او به رو ا نی‌دی په‌نهایت کی دامپر یالیزم‌ژرنده څرخوی .

سیمیو تیك (semiotic) :سیمیو تیك د نښو دسیستم مقا یسوی څیړنی ته ویل کیږی . په‌سیمیو تیك کی له ساده نښو جوړونی (signalisation) څخه‌نیولی تر طبیعی او علمی ژبو پوری ټول سیستمونه مطالعه کیږی . د سیمیو تیك علم په درو برخوویشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس)چی د نښو د سیستم داخلی جوړ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتت (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر څیړ نی
لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس چی د معنا د څر گند ولو دوسیلی په
توگه دنښو پرسیستم باندی بحث کوی او (۳) پـرا گما تیکس چـی د
نښو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینځ
اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی علم دی چی په یوه ټاکلی ژبه کی له
کلمو څخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلگی (نمونی) مطالعـــه
کوی . سیما نتیك هغی پوهنی تـه ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو
ژبنیو شکلونو پر معنا او معنو ی تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی
وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان لاندی
دیوه فلسفی مکتب بڼه غوره کړی ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـــ
(کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه په ټوله معنا فلسفه ده ، نه
سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه نوی موضوع ده چی د خلکو ترمینځ
اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ
ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی
اوسمهال یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ
پیدا کړی دی په حقیقت کی د ذهنی ایډیا لیزم یوه څانگه ده چــــی د
انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ رابطه په غیر علمی توگه شرح کوی
(عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی شیان په ټوله معنا نه پیژندل کیږی
او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په سمه توگه افاده کړی . د دی نظر یی
پلویان وایی چی د جگړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو
اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیو بل په ژبه نه سره پوهیږی .
که صحیح تفا هم مینځ ته راشی نوستو نزی او لانجی به حل شی .
د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی ته خاص اهمیت ورکوی او زیــــار
باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوء تفاهم) مرحلی ته راښکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی تضادونو علت دادی چی استثمار ـ
ونکی پانگه وال او کار گره طبقه دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیری . په داسې حال کې چې داخبره بالکل بې اساسه او غیرعلمي ده .

دعلمي نړۍ لیدله نظره دا خبره اثبات ته رسیدلې ده ترڅو پورې چې د تولید پروسا یلو خصو صي مالکیت اود فرد له خوا د فـــرد استثمار پای ته نه وي رسیدلــي انتا گونیستي تضـــــاد و نـــه نشي حل کیدی . د (عمومي سیما نتیک) پلویان فکر کوي چې د ژبې ښخه موثره استفاده اود هغې ما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلي ده په داسې حال کې چې ژبه په دې برخه کې یوازې یـــو فرعي نقشس لري . دپکتیا د خوست خلك په دغه خا ص مورد کې یو ښه متل لري او وایي : ((په جار جارمي ښمر نشي څو مې گیده مـــړه نشي)) یعنې په جار او قر بان ویلوسره وږې گیډه نه مړیږي او پرابلم نه حل کیږي .

د ((منطقي پاز یتهویزم)) پلویان او همدا رنګه د «نیوپاز یتهو یـــزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کوي چې د ساینس په خلاف ، فلسفه د ترکیب (سنتز) په بر خه کې مرسته نشي کولی اود هغې وظیفه یوازې تحلیلي ده . دا تحلیل په عمده توګه ژبنی تحلیل دی او سیما نتیکي بڼه لري . د دوی په نظر ، فلسفه نوي معلومات نشي وړاندې کولـــی او له ترکیب ښخه (چې د علمي تجربې زیږنده دی) کار نشي اخیستلی . په دې ترتیب گوړو چې په معاصره بورژ وا نړۍ کې دساینس فلسفه پر ژبه او ژبنی تحلیل باندې تکیه کوي .

د تحلیلي فلسفې پلویان چـــې زیاتره یې د امریکې په متحدوایا — لتونو ، برتانیه ، سکا ندینـــاوي هیوادو ، فنلینډ ، استرالیا ، اتر- یشس اود لویدیځې اروپا په نورو هیوادو کې پر میتودو لوژ یـــکې څیړنو بوخت دي د فلسفې مسا یلو په تحلیل کې د ژبې نقشس اسا- سي بولي . دوی د معر فتـــــي (اپیستیمو لوژیکي) مسایلـــو د څیړ لو پر ځای دژبې د تحلیل وسیلې او مشخصې بڼې پلټي . په تحلیلي فلسفه کې د ننه دوه ډوله تمایلات لیدل کیږي : (۱) ځینې زیار باسي چې د یوه ټاکلي منطقي جوړ ښت له موازینو سره سم مصنو عي ((بیلګه یې model)) ژبې جوړ ې کړي اود فور مول په بڼه یې راولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دی ډله کی منطقی امپریسیستان نوی پراگما تیستان ، او مستقل اناليستان هم شا مل دی .) (۲) ځینی نور د اوسنیو طبیعی ژبو تاریخ مطالعه کوی او ژبنی فلسفه پرمخ بیایی .

د دی پور تنیو یادو نو څخه مقصد دادی چی ژبه د فلسفی ، سا یکالوجی، انترو پالوجی، فیزیو لوجی، سوسیالوجی ، ژبپوهنی ، پیدا گوژی ، او نورو علومو له خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطالعه کیږی . ادبیات هم له ژبی څخه زیاته استفاده کوی .

څرنگه چی ژبه له ادب سره ډیره نژدی رابطه لری او ځینی کسان پر دغو دواړو موضوعگانو باندی د مترادفو کلمو په توگه بحث کوی نو ځکه دلته لازمه گڼله کیږی چی د ژبی او ادب تر مینځ رابطه څه ناڅه وڅیړله شی .

ژبه او ادب :

ځینی پوهان ادبیات ((ژبنی هنر)) بولی . د دی خبری پوهمعنا داده چی ژبه دادب میډیم اود څرگندولو ذریعه ده . هماغسی چی موسیقی د آهنگو نو ، نقاشی درنگونو ، او نڅا د حرکتونو په ذریعه ځان څرگند وی ادب د ژبی په واسطه تبلور پیدا کوی . اما د دی خبری بله معنا داده چی د ژبی الفاظ دآهنگو نو ، رنگونو ، حرکتونو ، اود پلاستیك هنر د موادو په نسبت زیات فعال دی او کلمه کله د ((وسیلی)) له سرحد نه په هاخوا اوړی اود هدف بڼه غوره کوی. د ژبی ټول الفاظ بیطر فه (نیو ټرال) او ژبی اثره نه دی . ځینی الفا ظ جادویی دی ، یو پس منظر یا پرداس لری ، دانسان پر احساسا تو لوبی کوی ، له هغه څخه نذرانه اوحتی قر بانی غواړی. کیدی شی چی په ځینو مواردو کی دی رنگونه او حر کتو نه هم سمبولیك بڼه غوره کړی لیکن په هیڅ صورت د لفظ مقام او مرتبی ته نه رسیږی.

دلته زمونږ اصلی موضوع دلو مړی خبری پر محور را څرخیږی یعنی دا چی ادب ژبه نه ده خو له ژبی څخه دیوی وسیلی په توگه

کار اخلی . هماغسی چی یو لا یق‌ار کتیکت (معمار) دیوی ښکلی‌او
پر تمیینی ماڼی د ودانولو د پاره لەخښتو ، تیږو او نورو موادو څخه
کار اخلی شاعر ، ډرا ماتیست ، اوادیب هم د ژبی له الفاظو او کلماتو
څخه د ښکلی ادبی اثر د تخلیق دپاره استفاده کوی . طبعا معمـــار
زیار باسی چی دماڼی دښکلا دپاره‌ډیر ښکلی ، ظریف ، او قیمتـــی
مواد استعمال کړی . ادیب هم د خپل اثر دښکو للـو د پـاره زړهـ
وړونکی او تسخیر وو نکی‌الفا ظانتخابوی . الفا ظ باید دمضمو ن
سره متنا سب وی . په ادبی ژبه کی‌الفاظو ته داسی تاب ور کول کیږی
چی دژوند او تحرك سپر غی تری‌پورته شی . له یوی خوا ادبی کلمی
دیوه مرموز شپول (هاله)په واسطه‌احاطه شوی وی او له بلی خوا په
داسی قرینه کی استعما لیږی چـی‌که ممکنه وی بایدخو اړخیزی معناـ
وی او ابعاد پیداکړی . یو چا بـــه‌ویل : «دځمکنی توت هغه دا نه چی
په شیریخ (آیسس کریم) کـــــی‌استعما لیږی له هغی دانی سره په
خپل خوند کی ډیر توپیر لری چی‌په جلا توگه خوړل کیږی » په هغو
ادبی آثارو کی چی اوس کلا سیك‌یعنی لوموړی در جه او نه زړیدو ـ
نکی آثار بلل کیږی ژبه ډیر عمده‌نقش لری . په دغو آثارو کی یو
زیات شمیر یی پر فولکـــلو ر اوافسانو باندی بنا شوی دی خو د
ژبی په قدرت یی خپل عمر اوږ دکړی دی . سره له دی ، دا خبره
باید داسی تفسیر نشی چی گو یاشکل له مضمون نه مخکی دی . دا
څرگنده ده چی مضمون د شکـــل‌ټاکو نکی دی او فور مالیزم هیـــڅ
کله پر ریالیزم باندی تفوق او برلاسی نشی در لودی خو په عیـــن
زمان کی باید شکل (په عمده توگه‌دیوه ادبی اثر ژبی) ته لږه بهـــا
ور نکړه شی . ادبی ژبه له عادی‌او دورځنی محا و ری له ژبی سره
پوره او جوت توپیر لری . دادبی‌ژبی مرتبه دافهام او تفهیم نه لوړه
ده . ور ځنی عادی ژبه فقط د یواو بل‌د پوهولو او را پوهولو دپـــاره
پکار یږی خوادبی ژبه د یوه فنکاردذهن زیږ نده ده اود یوی متـــاع
حیثیت پیدا کوی .

سره له دی ، ښایی دا خبره بەعقل ته ډیره نژدی وی که ووایوچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعادي ژبې او ادبي ژبې ترمينځ توپير دنوعيت په لحاظ نه دی بلکه د درجې په لحاظ دی . دمثال په توګه ، مونږ کولی شو چې يوه ساده جمله په مختلفو عبارتونو افاده کړو چې البته پر اوريدو نکو بانـدې ټولې جملې يو راز اغيزه نه لري .دالاندې جملې و ګورئ .

(۱) احمد مړ شو . (۲) احمدله فانې نړۍ نه سترګې پټې کړې .
(۳) احمد په حق ورسيد .
(٤) احمد وفات شو . (٥) احمدپه ابدي خوب ويده شو . (٦) احمد له دنيا نه رخصت شو .
(۷) احمد په ابدي سفر ولاړ بيانه راځي . (۸) احمد له دنيا نه کډه وکړه . (۹) احمد له دنيا نه تيرشو. (۱۰) احمد له دارا لفنانـه دارالبقا ته ولاړ .... او داسې نور .

دا هم بايد ووايو چې يوه جمـله هر څو مره رنګينه او په زړه پورې وي بايد دحال له مقتضا سره سمه وويله شي او که بالعکس بې ځايه راوړل شي ، او په نامنا سبه ځـــايه(لحن) وويله شي نه يوازې دا چې خپل اړ زښت له لاسه ور کوي بلکه دملنډو بڼه هم غوره کولی شـي . ادبي ژبه ، لکه مخکې مو چې وويل له کلتور او فرهنګ سره ډيره نژدې اړيکې لري په داسې حال کې چې فور ماليزه شوې ژبې يا په بـــل عبارت علمي ژبې تر ممکنې اندازې پورې د يوه ټاکلي فرهنګ له اغيزې څخه خلاصې او ليرې دي .

دژبې دپيدايښت په باب فرضيې: دکلتوري بشر پيژندو نکو له څيړنو او ګرويږنو څخه څرګنده شوې ده چې هره ټولنه ځانته يوه ژبه لري . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډيره ابتدايي مرحله کې وي ديو او بـل ډيرو هولو دپاره له ژبې څخه استفاده کوي . حتى ځينې انترو پالو جستان په دې برخه کې يوه افراطي نظريه وړاندې کوي او وايي چې دافادې د قوت او کيفيت له مخې دنړۍ هيڅ ژبه پر هغه بله ژبه تفوق نه لري.هره ژبه د دې جوګه ده چې دويونکـــی مقصود په ښه توګه افاده کړي او له دې امله دنړۍ ټولې ژبې سره برابرې او انډولې دي . خو اکثر ژبپو هان او ټولنپو هان له دې نظر سره مخالف دي . ددوی په عقيده ، احتمال لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې به انسانانو ژبه درلوده خو که له دې تاریخ نه لا مخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شونې د ژبې د موجودیت د اثبات په برخه کې له مونږ سره مرسته نشي کولی .

د ژبې د پیدا ښت په باب عمو ماً دوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړی نظریه په دې ظاهري واقعیت او قشري پدیده بانده ولاړه ده چې ټولې بشري ټولنې ژبې لري او ژبه د بشر له پیدا ښت سره یو ځای مینځ ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي بنسټ نه لري . غریزه فطري (ذاتي) او جهانشموله (عمومي) وي ، په داسې حال کې چې ژبه له ټولنې څخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . که ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسانانو یوه ژبه درلودی او بې له استاذاو ښوونکې څخه یې په فطري توگه خبرې کولی شوی . د دوو هندي ښځو نو (امیلا) او (کمیلا) داستان دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . په همدې کټیگورۍ کې ځینې پوهان په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړی انسان ته ورو ـ ښودل شوه . خود دغو پوهانو په مینځ کې خو فرقې پیدا شوی . ځینو به وېل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې د لومړي انسان د پیدا ښت بوسمت انتظاریې اوده ته ور زده کړې شوه . نور وایي چې ابوا لبشر پخپله د ټولو شیانو دپاره ـ چې د ده په مخکې تیر یدل ـ نومونه او الفاظ وضع کړل یو ، فرقې عقیده درلوده چې دغه ژبه نیمگړې وه او وروسته بشپړه شوه په داسې حال کې چې د یوې بلې فرقې په عقیده د ژبې ټول بنسټونه او جوړ ښتونه په لومړي سر کې بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو سته یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه میلادي پیړۍ کې د (Polygenesis) نظریه ډیره عامه شوه . دا نظریه وایي چې ژبې په مختلفو سیمو کې ، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژادـ ونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظر پیروانو هغه فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړی ژبه (Lingua Adamica) عبراني وه خو په عمومي ډول دوی د ژبې مبداء مافوق الطبیعي گڼله .

له اتلسمې پیړۍ راهیسې د علومو د انکشاف سره موازي دو هم ټیـپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریـــی عمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی‌تر ټولو خامه ښه داسی وه چی‌ژبه دلرغونو قهرما نانو اختراع ده مګرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنګه ؟ تر اوسه نه‌ده معلومه . ور پسی **دآواز** ونو دتقلید (Onomatopoeia) **نظریه** د روښنفکر انو په محفلونو کی باب‌شوه . د دی نظریی له‌مخی ژبه د حیوانانو د آواز ونو اود طبیـــــعی آوازونو د تقلید په نتیجه کی‌مینـــځ ته راغلی ده . دمثال په‌توګه ، هغـــه‌وخت چی انسانانو به‌په ګډه ښکار کاوه او یاد ځنګله میوی به‌یی ټولولی‌دیوه ځیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانګ او نورو) په لیدلو سره به‌یی‌دهماغه حیوان په شان آواز ونه لـــه خولی ایستل او په دی وسیله به‌یی‌نور ملګری له خطرڅخه‌خبرول.ددغو آوازونو د تکرار او اختصار په‌نتیجه‌کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول)ترمینځ‌ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سګنا لونو شمیر زیات شو . د دی‌نظریی یوه بله ښه داده چی وایی‌ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجـــه‌کی مینځ ته‌راغلی ده. دمثال په توګه په پښتو کی لااوس هم په‌لسګونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونـــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضـــــع‌شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو)ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) ترپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بــــــړ(غربدل)، اخ و ټو خ ، ششنیـــدل (دبزی) سو ټول ، او داسی نور .دی نظریی ته په‌انګریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی خوداکثر وژبپوهانو په عقیـــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هره‌ژبه‌کی د داسی آواز ونو شمیــــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی ښایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیـــــل‌شوی وی . داحتمی نه ده چـــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بله‌تیوری شته چی دخولی ژستو نـــه (Mouthgestures) په نامـــــه‌یادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې انسان غواړی‌دمثو ، لاسونوګوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینې شیان او حالات تمثیل کړی په‌دی وخت کی خو له همد شونډو، غاښونو ، او ژبی‌په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښې کوی او ځینی ژبنی آوازونه را باسی . دمثال په توګه،په‌انګریزی ژبه کی هغه کلمی چی د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم څرګند وی په اوږده واول راځـــی لکه : high large, wide broad ار نور . همدا رنګه په انګریزی کی‌یو شمیر تیره او څوکی لرونکی نومونه‌د (Spi) په آواز سره پیــل کیږی لکه
Spire, spine spike spin Spindle
او له‌دی څخه ښکاری چی د (Spi) آواز دتیری او څوکی لرونکی شــــی مفهوم افاده کوی .

د ژبی دمبداءپه‌برخه کی یوشمیر نوری فرضیی هم شته چی د ټولـــو یادونه ضروری نه‌بریښی . اوس به‌دیوی شیبی دپاره دژبی د منشاء پر موضوع باندی د علمی نړی لیدلـــه‌نظره بحث وکړو . مترقی‌جهانبینی دا خبره اثبات ته رسولی ده چی ژبه‌یوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ی ژوند د تکامل په مسیر کی دګډکاراو تولید په‌پروسه کی مینځ تـــه راغلی ده . د دی نظریی په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو څخه دبدن دجوړ ښت په لحاظ توپیر درلود او هغه‌د ا وچی دانسان د نیکه مخکینی پښی له وروستنیو دوو پښو څخـــه لنډی وی او په ولاړی به دریدلی‌شو دی استعداد انسان ته د دی امکانات ور په برخه کړل چی ځینی آلـــی‌استعمال کړی . د آلاتو او افزارو استعمال په خپل وار سره دانسا ن‌ذهنی استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یی تکامل وموند . په لومړی‌سر کی به د انسان نیکونوافزارلکه‌کانی او لرګی کله‌کله او په تصادفی توګه‌استعما لول خو څرنګه چی د افزارو له استعما لولو نه‌به یی همیشـــه‌مثبتی او ګټوری نتیجی تر لاســـه کولی د هغو استعمال دعادت سطحی‌ته پورته شو . د افزارو پرله‌پسی استعمال دانسان د عصبی سیستم‌له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پای کی انسانان د ګډ کاراومتقابلولو اړیکو په‌ترڅ کی داسی پړاو تــــه ورسیدل چی هرو مرو یی باید یوبل ته‌څه ویلی وای . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعي اړتیا او تولنیزو شرا یطو زیږنده ده . ژبه دسمبو لونو د یوه سیستم په توګه دمعلوما تو دذخیره کولو ، انتقا لولو، او په جریان کې اچولو وسیله وګر ځیده . کوم الفاظ او کلمات چې د شیانو اوپیښو دښودلو دپاره وضع شوي وو دوخت په تیر یدو سره داصلي شیانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو به د هغو په مقابل کې کټ مټ لکه داصلي شیانو او پیښو غو نـدي عکس العملونه څرګند ول . دمثال په توګه : کله چې به یوه تن چیغـی کړي : ((زمری !)) اوریدو نکی به ددغه غږ په اوریدلو سره دغسـي عکس العمل ښوده لکه په خپلـو سترګو چې یې زمری لیدلی وي .

دا هم باید وویل شي چې د کلمو له لاری د وا قعیت منعکسول یواز ی انساني خاصه ده . نو ر حیوانات تر څو پورې چې پخپله له وا قعیت سره مخامخ نشي او د هغو نښې نښنا نې مستقیما احساس نه کړی نشـي کولی د وینا او غږونو په واسطه د واقعیت یا انګیزې په مقابل کې لـه ځانه عکس العمل وښیي . البته ،په ځینو استثنایي حالاتو کې به روزل شوي حیوانات لکه سپي،چرګې ،اوښاروې دمشروط انعکاس له لا ر ې دآوازونو په مقابل کې عکس العمل یاغبرګون ورو ښیي لکه د پاولوف سپي به چې د زنګ له اوریدلو سره له خپلې خولې څخه ناړې تویولی . لیکن په عمومي ډول دغسي موارد د یوې کلیي ځای نه نیسي . ژبـه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـه عمدې امله پخوا نیو منطق پوهانـو حق درلود چې انسان یې د ((نا طق حیوان)) په توګه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مـرادزیاتره منطقي حیوان و ځکه چې نطق او منطق په لغوی لحاظ یو له بله کوم توپیر نه لري .دلغت پوهانو پـه عقیده (منطق) میمي مصدر دی چې د نطق په معنا راځي .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـق تاج دی چې لوی ښښتن انسان تـه ور په برخه کړی دی او په دې وسیله یې له نورو حیواناتو څخه امتیـاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کې د فکر د مو جودیت اود هغه د څرګند یدنې بهه ده. یاپه بله ژبه، ژبه هماغه دانسان شعور دی چې به کلماتو کې نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبې ماهيت: ژبه د فزيکـي طبيعت يو رمزي سيستم دی چې د بشري فعاليت په جريان کې دېو هولو او خبرولودنده تر سره کوي کيدی شي چې ژبه طبيعي او همدارنگه مصنوعي وي .

طبيعي ژبه هغه ژبه ده چې پـه ور ځنيو معمولي چارو کې تري کار اخيستل کيږي اود خلکو تر مينـځ ديوبل دپوهولو دپاره ديوې وسيلې په توگه استعمالیږي . مصنوعي ژبه دځينو خاصو اړتياو زيږ نده ده او معمولا د علمي او تخنيکـي مقاصدو دپاره پکا ريږي لکه درياضي سمبولو نه ، دبيلابيلو سگنا لونو سيستمو نه ، د فزيکي فرضيو ژبه او نور .دمثال په توگه په دې لاندې ف مول کې د اتو مـي فزيك يوه ډيره مهمه نظريه نغښتل شوې ده :

$$E=MC^2$$

ژبه يوه ټولنيزه پديده ده چې داجتماعي توليد دانکشاف په مسير کې مينځ ته راغلې او دبشري فعاليت د تنظيمولو يوه اغيز ناکـه وسيله ده . که څه هم ژبه دټو لنيز توليد په پروسه کې د يـوې اړتياپه توگه ايجاد شوې ده او دتوليدې قوتونو له پر مختيا سره يې يوځای پراختيا موندلې ده خو هغې ته نه زير بناويل کيدی شي او نه روبنا. ژبه د فکرد موجوديت اودهغه د څرگند ولو بڼه ده . خو پـه عين وخت کې بايد داهم وويل شي چې ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کې هم ستر نقش لري. شعور له ژبې نه د باندې وجود نه لري او نه يې در لودلی شي. ژبه د بشـر ي پوهې د ذخيرې اود فرهنگ دساتنې او انتقال ډيره مهمه او عمده وسيله ده . ژبه انسان ته د مجرد تفکر زمينه برابروي او له تعميـم generalisation سره مرسته کوي . که څه هم ژبه دفکر دانتقال عراده ده خو ددې معنادانه ده چې ژبه او فکر دې دواړه سره يوشی وگڼل شي . ژبه له فکر نه يوه نسبې خپلوا کی هم لـري اوځانته جلا قوانين تعقيبوي چې د فکر له هغو سره جوت توپيرلري .

ژبه د خلاقه قوی په توگـه :هماغسې چې انساني تفکر يـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکی عمل نه دی او په خپل‌وار بیرته محیط باندی عمل کوی ژ به هم صرف میخانیکی نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقی صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژ به یـــوازی دوا قعیتونو هینداره گنهی د خرافاتو دااثبات دپاره هم دلایل ترا شلـی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنگه پخپل سر پیدا شو ؟
دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی. که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پـــه پټو سترگو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur
چی نیم آس او نیم انســـان و ،سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سریی دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په ربښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تشس په نامه فیلسو فان زیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظځینی خاصی معناوی افاده کوی . البته هر څوك كولی شي مهمـــل‌الفاظ جوړ كړی او ناخبره خلـــك وغولوی . موږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کی‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبـه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه ایتالوی دانتی چی په ربانـی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشس دی بهرنی وجودولری (دگولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مگر د دی فعالیـــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه ټاکل شوی دی او په خالیگاه کـی‌تشکل نشی کولی . زموږ‌د ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر څـــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان

یو نا محدوده زندان دی

ننني علمي نظریات له یوی خوا میخانیکی ماتریا لیز م
په دی ډول ،
اوله بلی خواد ایډ یالیزم مختــلف غیر علمی شکلو نه تردید وی .ژبه
یوازی مادی شیان نه بلکه ذ هـــنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنـــی
حالاتو تعریف او توصیف ډیر گران کاردی په تیره بیاهغه چی له خوند
رنگ او کیف سره اړه لری .
له همدی امله کله چی ژبه د کم له معقولی څخه د کیف ومقولی ته
تیریږی اود محسو ساتول ه میډیم نه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننسو-
زی دابهام په غبار کی پیچل کیږی او په ښکاره ډول ځان ونورو تـــه
نشی ښرگند ولی .
دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی
اړتیاوی د واسطی په استعــما ل سره پوره کړی . دانسان دامتیاز
مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینـــی
واسطی ښی او ځینی بدی دی خو بخپله د واسطی موجودیت د تفوق
او برتری نښه ده .
ژبه نه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره
هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال
په توگه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی ووینی کوښښ کوی
مستقیما مستو ته ځان ورور سوی او ویی څټی . دا نشی کولی چی د
کورله میرمنی څخه غوښتنه وکړی لیکن دکونډی نازو لی لور له مور
څخه غوښتنه کولی شی چی مستی ور ته راوړی او حتی کولی شی
خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو
فارمول داسی دی :
انگیزه عکس العمل دنجلی فارمول داسی دی :
انگیزه غوښتنه (ژبه) عکس العمل یعنی په لومړی صورت کی انگیزی
ته باید مستقیما ځواب ورکړ شـــی یا په بله ژبه ، پیشو باید پخپلــه
خپله غوښتنه ترسره کړی خو په دوهم صورت کی نجلی له واسطی
(یعنی ژبی) څخه کار اخلـــی اوخپل کار د بل په مرسته سر تـــه

رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپوهانو په نظر کی:

دژبی یو ساده شانته تعریف داسی دی : ((هغه ټولی کلمی او جملی چی خلك یی د یو بل د پوهولو دپاره استعمالوی ، ژبه بلل کیږی .)) دغه تعریف د ژبپوهانو،ژب څیړونکی، اوژب ښوونکی دپاره د قناعت وړ نه دی . د دی تعریف ستره نیمګړ تیا داده چی دلته یو مجهول دبل مجهول په واسطه تعریف شوی دی . د(ویسټر) انګلیسی قاموس وایی چی ژبه((داوریدو وړ څرګنده انسانی وینا ده چی دژبی او مر بوطو غړیزو غړو په واسطه صادر یږی)) دا تعریف په انسانی فعالیت او آواز پوری منحصر شوی دی : یعنی حیوانا ن ژبه نه لری او په لاسونو ، پښو او نورو غړو باندی اشار، هم ژبه نشی ګڼل کیدی . یوبل تعریف وایی : ((هره وسیله صوتی وی. که بل څه چی فکرونه او احساسات ښکاره ولی او نقلولی شی ژبه بلل کیږی .)) په دی وروستی تعریف کی دتندی تریو والی، موسکا، په لاس او سر اشاره کول هم دژبی په قلمرو کی داخلیږی .

همدا رنګه د دی تعریف له مخی دماشوم ژړا چی د غذا دغوښتلو دپاره وی او د سپی غپا چی د دروازی د خلاصولو په هیله یی پر ځا اوروی ژبه بللی شو . لیکن اوسنی ژبپوهان دغه تعریف نه منی او دوی اکثر په دی عقیده دی چی له انسان نه پرته نورحیوانات ژبه نه لری . په دی کی شك نشته چی مچی د مخصوصو نڅا په ذریعه کولی شی خپلو همنو عانو ته دګلانو ځای او دهغو لوری لودن وروښیی او حتی د فاصلی په باب یی هم معلومات ورکړی خو سره له دی ژبپوهان دی ته نه دی تیارچی دمچیو نڅاژبه وبولی . په لومړنیو فلمونو کی د (پانتو میم) په ذریعه دسینما ماهرو لوبغاړو ځینی داستانونه تمثیلولی شول خو بیا هم نوموړی فلمونه ګونګ وبلل شو ل اوسنی ژبپوهان په دی نظریه دی چی د ژبی یومهم خصوصیت دا دی چی باید ژبنی فعالیتو نه د آو از په بڼه له انسانی غړیز سیستم یا جهاز (ژبی ، شونډی او حنجری)څخه راووزی . ددوی په عقیده،د ژبی ځینی مهم خصوصیات دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ــ ژبه رمزی (سمبو لیك) دهچی په عمومی ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقی او ضروری اړیکی نهلری اود وخت په تیریدو ســره نوموړی رمز ونه (سمبولونه) هم تغییر کوی .

۲ــ ژبه سیستما تیك ده او پههمدی دلیل دښودلو او زده کولو وړ ده . ژبی پهعمومی ډول خا نتهتاکلی قواعد لری که څه هم چی د یوی ژبیقاعده د بلی ژبیلههغی سره په ټوله معنایو شانته نه ده .

۳ــ ژبه بشری ده اود حیوانا تو له ((ژبی)) سره جوت توپیـــــــر لری .

٤ــ ژبه یوه ټولنیزه پدیده دهچی دهغی په واسطه د ټولنی ترمینځ یوډول اجتماعی مناسبات مینځ تهراځی .

٥ــ ژبه غریزه نه ده بلکیلــه ټولنی څخه زده کیږی . که ژبــه غریزه وای نو پهټوله بشری ټولنهکی به فقط یوه ژبه وای او زدهکړی تهبهیی هم ضرورت نهپاتی کیده .

٦ــ ژبه دفکر دانتقال وسیله دهخو په عین زمان کی یوه نسبـــی خپلواکی هم لری .

لنډیز : ژبه د آواز ونو یـــــورمزی سیستم دی چی د ټولنی له خوادیو بل د پوهولو دپاره وضــع شوی اودانسان په مخصو ص صوتی جهاز پوری اړه لری .

ژب ښوو نه او ژ بپو هنه :

تر ډیره وخته پوری داکثروخلکوداخیال وچی دساینس یوه وظیفه دانه ده چی د ارزښت مساله لهعلمسره ګډه کړی بلکی ویل بهیی چی دا د ارزښت پیژندنی axiology او مخصو صا داخلاقیاتو اوسیاست کار دی چی دساینس ګټور اوزیا نمن اړخونه سره جلا کړی . ددوی په عقیده ، ساینس پــوها ن اوټکنا لوجیستان فقط د علم اوتخنیك لهپرمخ بیولو سره علاقه لری او داپه دوی پوری هیڅ اړه نهلری چی دهغوی له کشفیاتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کیږی . د مثال پهتوګه ، دوی اتومی بمو نهجوړوی مګر په هیرو شیما او نا ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاساکي باندي د دغو بمونو پـــــه استعما لولو کي خپل ځانونه مقصر نه‌بولي .

لیکن اوسني منطق دا خبره نه‌مني او وایي که علم بی طرفه دی عالم باید بی غرضه او بی طر فه‌نه‌وی . ساینس پوه ته‌ښایي چي د خپلو څیړنو په ترڅ کي له خپــــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــــوره وکړي او بشري سوله او نیکمرغی‌په‌نظر کي وساتي .

دا پورتني مقدماتي خبري د ژب‌ښووني او ژبپوهنی په مورد کي هم صدق کوي . په دی معنا چي‌ژبپوهنه زیاتره تشریحي بڼه لري خو ژب ښوونه باید تجویزي او توصیوي بڼه غوره کړي . ژبپوهنه دارزښت مساله یوی خوا ته کوی‌او یوازی د ژبی اوسني او موجوده بڼه تر څیړني لاندي نیسي . آیا دژبي ښوونکی باید د ((بـــازار او کوڅي)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال‌کړي؟ آیا د ژبی‌ښوونکی‌یوازي((استعمال)) دمعیار په‌توگه قبلوی او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لري :

دژب ښوو نکي کار د ژبپوهانداه‌کار سره توپیر لري . ژب‌ښو ـ ونکی بایـــد د ژبـــی چـــاڼ شوي‌او تصفیه شوی برخي زده کوو نکوته وروښیي . دلته مونږ دیــــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چي د ژبی تصفیه شوی شکلو نه عرو ـمرو دامعنانه لري چي گویا نـــــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دي . په داسي حال کي چي مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ، باره ، برخه)استعما لولي شو او دغو وروستیو «الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چي (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده . دا فیصله ځیني لیکوال پــــه لغوی منطق باندي کوی او وایي چي د (په حقله) ترکیب ناسم دی مگر په ژبه کي مخصو صا په دی‌وروستیو وختو کي ـ د لغوی‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږي . همدا چي یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کي عـــمو میـــت‌پیدا کړي او د خلکو په‌خولو کـــــی جاري شی بیانو پرهغه باندي د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکــــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چی ژبه د ټولنی له خوا جوړیږی او تغییر ور کول کیږی . لیکن د ژبی ښوونکی کولی شیچی د سخیفو او مبتذلو عبار تونو له راوړلو څخه ډډه وکړی .

داد درسی کتاب د مولف او د ژبی دښوونکی وظیفه ده چی د فصحیو کلمو او بلیغی وېناخصو صیات وپیژنی او زده کوونکوته یی ورونښیی په داسی حال کي چی ژبوهاند د محلی لهجو له ټبتولو سره علاقه لری د ژبی ښوونکی باید معیاری ژبی ته پاملرنه وکړی او دتدریس دپاره یی د معیار په توگه ومنی پخوا له دی چی دژب ښوونی مسالی په مفصله توگه وڅیړ ویو څو خبری به دزده کړی دسا یکالوجی په باره کی هم وکړو ځکه چی د تدریس او ښوونی موضوع دزده کړی له سا یکا لو جی سره نه شلیدونکی اړیکی لری .

✻ ✻

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه:

دزده کړې اروا پوهنه

د زبې ښوونه او تدریس پخپله یو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چی دزده کړې دسایکالوجی (ارواپوهنې) له اصولو او پرنسیپونو سره آشنا شی او لههغو څخه دښوونې او روزنې په چارو کې گټه واخلی . پخوا له دیچی ښوونکی په تدریس پیل کوی باید دغه لاندی پوښتنې یې لـــهځان سره حل کړی وی : (۱)دڅه شی درس ور کوی ؟ (۲) څنگـهدرسونهور کوی ؟ (۳) چاته درس ور کوی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنې حل د ښوو نی‌او روزنې په فلسفه پوری اړه لری دښوونې او روزنې فلسفه د زده ـکوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعلیمی نصاب له هغو سرهعیار وی . پههره تاریخی دوره کی فیلسو فانو د خپل وخت داجتماعیاقتصادی جوړ ښت له غوښتنـــی سره سم په تعلیمی هــدفــونو اوارزښتونو باندی په سیستما تیك ډول سره کار کړی دی اود هغو پهرڼاکی یی تعلیمی نصابونه اوپروـ گرامونهطرح کړیدی .ددغوفیلسوـفانو پهډله کی ځینی داسی کسا ن هم وو چی د خپل وخت ارزښتونوتهیی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

ښښس یی کاوه چی مترقی افکـــارخپاره کړی خو په عمومی ډول د ښوونی او روزنی فیلسو فان د حاکمی طبقی پهخدمت کی وو او د محافظه کار ی خوا ته یی تمایـــلدرلود . د دی دپاره چی له خپلی اصلی موضوع څخه لیری نشـــودومره به ووایو چی د مریی ساتنی پهاجتماعی ـ اقتصادی فورما سیونکی مینځی او مریونه له زده کړ ی څخه محروم شوی وو ځکه چـــی بادارانو (برده دارانو)به هغو ی د«ناطق ابـزار» په نـــوم یا دولاو دانسانانو په نوع کی یی نهشمیرل دیونان نامتو فیلسوف (ارستو) بهویل چی مریونه په فطـــری ډو ل مریونه پیدا شوی دی . نن وز ځداخبره ډیره عجیبه ښکار ی اوهغه همدیوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چی دا د هغهوخت عمومی ذهنیت و . (ارستو) به ویل چـــیمریونه دفزیکی چارو د اجرا کولو دپاره پیدا شوی دی هغوی تـــــهفقط باید دومره څهورو ښوو لشی چی بدنی کارونه پهښه توګهسرتهورسوی خو هغوی له دی نهزیا ت دزده کړی استعداد نه لری .

څرنګه چی په لرغونی یونان اوروم کی فزیکی کارونو ته پهسپکه سترګه کتل کیدل او ویل بهیی چیفزیکی کارو نهدمادی اړتیاووسرهاړه لری نو آزاد خلك باید آزادیپو هنی (لیبرال فنون) زده کړی . په نتیجه کی داسی افکار مینځ تـــــهراغلل چی : تر ټولو ښه علم هغه دی چی مادی ګتهیی لږه وی لکـــهمتافزیك ، منطق او دفلسفی څینی نوری څانګی . آزاد انسان بایـــدفزیکی کارونه کړی ځکه چی دا د غلامانو وظیفه ده . دهمدی ذهنیت پهنتیجه کی مجرد و عقلی پوهنو ته زیاته پاملرنه وشوه او تجربی تهپهسپك نظر کتل کیده . (فرا نسسـ بیکن) پهیوه مشهوره قصه کـــــیلیکی چی څنګه پخوا نیو علـــماوود آسن د غاښونو د معلو مولو د پارهشپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دی څخه یی کرکه کوله چیدآسن خوله خلاصه کړی او غا ـ ښونه یی وشمیری .

دفیوډا لیزم په تاریخی دورهکیهم علم دکلیسا او فیوډ ا لانو پـــه انحصار کی و . که لهمنځنی یا بیبرخی طبقی څخه به یو څوکد علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو ــ حاییونو په قشر کی شاملیده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا۔ لیزم تیاره دوره وه او بیځایــــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چی دفکر دآزادی مشال ولگیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تـــی اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کی خبری یی بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندی خبری او نوښتونه به‌له سختو سزا ګانوسره مخامخ کیدل . چادو مره قدری هم نشوی ویلی چی ((منځکـــــــه ګرځی.))

په دغه زمانه کی د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو ربړنو او غندنوسره ملګر ی وه .

د کپیټا لیزم په لومړی مر حله‌کی چی لا امپر یالیستی انحصارات مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له‌ترقی سره علم هم انکشاف وکړاو دتجارت آزادی د فکر او بیـــان دآزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .

په دی دوره کی علوم او فنون د سرمایی په خدمت کی ولویدل اود زده کړی د پرو ګرا مونو اساسی هدف دداسی لارو چارو لټونه وه چی د پانګی له زیاتولو سره مرسته وکړی په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د پرا ګما تیزم فلسفه وغوړ یده چی عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو په موندلو باندی وخت مه ضایـــع کوی ء مهمه خبره داده چی له موــ جوده وضعی څخه د خپل ځان پـــه ګټه کار واخلی ء . حقیقت هغه شی دی چـــی په عـــــمل کی ستاسی په درد وخوری .)) البته نن ورځ په پانګوالی کی د ښوو نی اوروزنی د فلسفو شمیر ډیر زیات دی چی نه یی دلته تفصیل ځائیږی اونه لندیز خو عمده اصل یی د داسی انسا ن روزنه ده چی دپانګوا لی دنظام له بایښت سره مرسته وکړی .

دوهمه پوښتنه او وز پسی نوری پوښتنی د زده کړی له سایکا ــ لوجی او پیدا ګوژیکی موضو عا توسره اړه لری .

لومړی به وګورو چی سایکالوجی (اروا پوهنه) څه شی ته وایی او بیا به د زده کړی سایکا لوجی په‌یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجي (پسیکو لـوژي) لغت له دوو یوناني کلمو څخه جوړ شوی دی . (پسیکو (Psycho یا (پسیکي Psyche) روح یانفس ته ویل کیږي او (لو گیـه Logia) د پوهني په معناده په دی اساس ، پسیکو لوگیـه (چي په عربي یي علم الروح ، پـه دري کي یي روحیات یا روانشناسي په روسي کي یي پسیخو لوگیه ، په انگریزي کي یي سایکا لوجي ، په فرانسوي کي یي پسیکو لوژي بولي) دارروا پوهني په معنا راځي . ځیني پښتانه لیکوال په دی گومان چي (اروا) به د عربي ژبـي د (ارواح) معغن شکل وي د اروا پوهني پـه ځای (ساه پوهني) ته ترجیح ور کوي په داسي حال کي چي (اروا) د دري ژبي د (روان) په شان آریایي ریښه لري .

دنو نسمي پیړي تر ورو ستیو وختو پوري اروا پوهني د فلسفي د یوې څانگي په حیث د روح یـا نفس د څرنگوالي په باره کي بحث کاوه . داسي ښکاري چي حتی په لرغونو ټولنو کي هم د روح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کي روح (د سیوري ، ویني ، او سـاه په شان) یو مادي شی تصور کیده . د زماني په تیر یدو سره روح یـو غیر مادي څیز وگڼل شو . سره له دې روح یوه معضله وه چي چا نشوی کولی د هغه اصلي ماهیت وپیژ ني څرنگه چي د روح موضوع مستقیما دانسان له ژوند او مړیني سره اړه در لوده اولري یي نو ځکه د حکماو روحانیونو ، او پوهانو له خوا پدې برخه کي زیات بحثونه شوي دي . دمریي توب په نظام کي دا عقیـده عامه شوه چي روح له بـدن نـه مستقل دی او د دواړو ترمینـځ اتحاد یوازي یوه موقتي پدیده ده .

دیونان ستر فیلسوف (اپلا تون) د روح په باره کي یوه داسي نظر یه وړاندي کړه چي د زده کړي پـه سایکا لوجي کي یي زیات نفوذ وکړ ده روح یوه ابدي ایډه یا (مثـل) وگاڼه او وییي ویل چي دانسان روح په ابتدا کي په هرشي پوهیده اوانسان کولي شي د ریاضت او تامل له لاري بیرته خپل هیر کړي معلو مات را په یاد کړي . په دې اساس زده کړه تداعي ده او په دې برخه کي له تجربي څخه د تامل برخه زیاته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمی پیړی پوری سایکا لوجي د فلسفۍ یوه څانگه گڼل کیده په (۱۸۷۹) ع کی آلماني پــــوه (ویلهلم وونت) دلا یپز یگ پــــه پوهنتون کی د اروا پوهني موسسه ؤ پرانیستله اود شعور د تحلیل او مطالعی دپاره یې له تجر بـــــې میتود څخه کار واخیست .

پهشلمه پیړی کی د سایکالوجیمختلف مکتبو نه (لکه بیهیویریزم دگیشتالت اروا پوهنه ، فرو یدیزم او نور) مینځ ته راغلل چې اکثریې ایډیا لیستي یا میخا نیکي وو . دامریکې په متحدو ایا لتونـــوکی د (بیهیو یریزم) یعــنی د سلــوك داصالت تمایل ډیر قوی شو . که څه هم د سلوك داصالت پلویان ادعا کوی چې د دوی فرضیې پر علمی موازینو برابری دی او ټولی نظر یې یې د تجربی میتود په اساس را ــ ایستلی دی خو د دوی اروا پوهنه میخانیکي بڼه لري . په شو روی اتحاد کی د مار کسیستي لیننیستي دمعرفت د تیوری په رڼا کې اروا ــ پوهنه دیوه علم په توگه مینځ تــــه راغلله. د دی اروا پوهنی طبیعـــــی علمی بنسټ د (سچینوف) دانعکا سانو تیوری ده چې (پاولوف)هغې ته زیات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلویان وا یـــيچې اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك دااصالت (بــیهـــیو یر یـــزم Behaviourism) فلسفي بنسټ پرا گما تیزم دی . په (۱۹۱۳) ع کی (واټسن) امریکایـــــــی پوه د (اډوارډ تارن ډایك) له تجربو څخه په استفادی سره د (بیهیو یریزم) بنسټ کښیښود .

د دی مکتب پلویان اروایي پدیدې په میخانیکي توگه دارگا نیزم پسه عکس العمل (reaction) پورې منحصر وي . (بیهیویریزم) دسلوك او شعور تر مینځ تو پیرنه کوی . دوی وایي څرنگه چې شعور هم دروح په شان دپیژندلو وړنه دی او تر تجربی لاندی نه راځي نوهغه څه چې مونږ یې کولای شو داده چــــې دژوندی ار گا نیـــز م سلوك (رفتار یا کړه وړه) وڅیړو . د دغه اروا پیمکتب پلویان زیاتره په حیواناتو ، مر غیو او ا نـــسا نـــا نو کــــی د (محرك یا منبه) او ځوا ب(عکس ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعـه‌کوی . هځوو نکی (انگیـــــزه) او
څراب (عکس العــمــل) د دی اروا پوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توګه ، ماهی په قفس‌کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ــ
باسی چی د ماهی غوښه وخوری‌لیکن دقفس دروازه تړلی ده او
پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی‌له ډیرو هلو ځلو نه وروسته‌پیشو
په تصادفی توګه هغه تار کشوی‌چی د قفس د دروازی له خلاصولو
سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهـــــی
غوښه خوری .دغه تجربه بیا بیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ــ
وارو څخه وروسته په دی‌پوهیږی‌چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه
کی دی)) ، هر وار چی تار راکش‌شی د قفس دروازه خلا صیږی
د دی په عکس ، که وغواړو چی‌پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی
نو داسی چل کوو چی دا ځل‌دتارپه کشو لو سره دقفس دروازه‌نــه
خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف،پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ــ
مخ کیږی . که وروستی تجربه څوواره تکرار شی پیشو جرأت نشی
کولی چی تار راکش کړی او په‌نتیجه کی خپل زده کړی خو ی
هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده ــ
کړی خوی په مرګ هیریږی)) په‌علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده‌کړه دارګا نیزم دمشــــــــر وط
(Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم
تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی‌د(واټسن) دتیوری پر ځای‌د (نو ی
بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلارک هل ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یـــن
ګوتری) وو . نوموړی امریکا یی‌پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د
نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ــ
ټیویزم د فلسفی پر ځـــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماتریالیستی
اصول ومنل . که څه‌هــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربوڅخه
زیاته استفاده وکړه خو په سلوک‌کی‌یی دسترو مغزو نقش اواهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەنظره وغور څاوه . وروسته څینونورو پوهانو پر (بیهیویریزم) باندی زیات کاروکړ ، تعدیلات یې پکښې راوستل خو د دغه مکتب ایـډیا ـ لیستی او میخا نیکی ماهیت ته یې تغییر ورنه کړ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړې نظريې

د دی دپاره چی دژبی ښوونکی په خپله وظیفه کی په ښه توگه پر مختګ وکړی اود خپلو زده کوو نکو دمعلوماتو او مهار تونو سویه لوړه کړی باید د زده کړی دنظریو په باره کی تریوی اندازی پوری جامع او اساسی معلومات تر لاسه کړی. پر معلوماتو او مهار تونو سر بیره ، له ښوونکی څخه داتو قع هم کیږی چی د زده کوونکو په کرکتر سلوك ، او فکری قضاوت کی هم مثبت بدلون راولی . زده کړه باید میخانیکی بڼه ونه لری بلکی باید آگاهانه ، انتقادی ، او خلاقه وی څود هغی په مرسته زده کوو نکی وکولی شی په نویو متحولو شرا یطو کی سمه او اصولی لاره انتخاب کړی . د زده کړی دااړوا پوهنی عمده پو ښتنه داده چی انسان څنګه کولی شی په آسانه او ارزانه طریقه او لږ وخت کی د معلوماتو، مهار تونو او سلوك سطحی ته ار تقاء ور کړی ؟

د زده کړی له مسالی سره یواز ی ښوو نکی ، میندی او پلرونه ، او لار ښوو نکی کدر ونه علاقه نه لری بلکی اروا پوهان ، فیزیولو جستان دبیو شیمی ، او بیو فزیك پوهان ،د صنایعو اداره کوو نکی او نور کسان هم ورسره مینه او علاقه لری څود دی ټولوله جملی نه د زده کړی په باره کی تخصصی څیړنه دارواپوه دنده ده . د دی کار لومړی دلیل دادی چی له څنډنو وختو څخه اروا پوهانو دزده کړی په با ره کی څیړنی کړی دی او په دی ځانګه کی تاریخی سابقه لری بل دلیل یی دادی چی داروا پوهنی دتیوری په برخه کی (زده کړه یا آموزش) همیشه د څیړنی دمر کزی هستی په توگه تبارز کوی اود هغی له څیړلو نه پرته یوشمیر نوراروایی مسایل او پرا بلمونه نشی حل کیدی . که اروا پوهنه دسلو ك علم وبولو نو سلوك هرو مرو تغییر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر ته‌زده کړه‌وایی .که اروا پو هنه دار وا یــــی حالاتو، کیفیتونو او شرا یطو مطا لعه وبو-لونو په دی صورت کی هم د زده‌ کړی موضوع رامینځ ته‌کیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـه‌پـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌په‌باب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتو نه دزده کړی په قلمرو کی را ځی .ښایی‌په‌دی ځبره به‌ټول اتفاق ولری چی د نویو لغتونو په‌باره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کټیگور ی کی راځی.لیکن مونږ،یوازی معلومات او مهار تونه‌نه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیرنی هم زده کوو . دمثال پـــه‌توگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـنه‌اولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالو نه هم‌د اجتماعی مناسباتو په‌ترځ کی‌تشکل کوی او له نورونه‌په‌مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه په‌چا پسی شونډی بو ځول ، تندی تر-یوول ، د تجاهل د څرگند ولودپاره‌دخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول غ دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول،په‌هیجانی حالت‌کی‌لاسو نه غور ځول اونور) هم‌له ټولنی څخه‌زده کوی . البته دزده کړی پـــه کټیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد-تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ ته‌کیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال په‌توگه ،درڼاد زیاتوا لی یا لږوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌ته‌دپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت،په غریزی توگه دمرغیو ځالـــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌په‌مقوله کی نه‌شاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختــــو پوری ډیر زیات بحثونه شوی دی چې د هغو له جملې څخه د(تینبرگن)او(تورپ) څیړنې په زړه پوری دی. اوسنی اروا پوهان په دی عقیده دی چې غریزه دوه مهم خاصیتونـــه لری :

لومړی دا چې غریزی فعالیتونه له نورو څخه نه زده کیږی یا په بله ژبه اکتسابی نه بلکې فطری اوذاتی دی . دوهمه دا چې غریزی فعالیتونه عمومی (universal) دی او د یوی نوعی په ټولو افرادو کی بی له استثنا عمومیت لری . د دی موضوع د توضیـــــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکو عقیده در لوده چې له مور او پــلار سره د ماشوم مینه فطری ده خــــوو روسته تجربو وښوده چې ماشوم پوازی له هغه چا سره مینه لری چې دی یی په مینه روزلـــــی وی . د افریقا په څینو قبیلو کی ماشوم دماماله خواروزل کیږی او تجر بــــی ښودلی ده چې دغسی ماشو مان د پلار په نسبت له ماما سره زیا تــه مینه لری .

د جنسی غریزی په باره کی چې تراوسه کومی تجربی شوی دی له هغو څخه داسی نتیجه لاس ته را غلی ده چې په وړو حیواناتو کـــی جنسی غریزه شته . دغه حیوانا ت د جوړه کیدلو په ترڅ کی په غریزی توگه خپل کار کوی مگر د لویـــو حیواناتو (لکه گوریلا او شامپا ــ نزی) او انسان په باره کی دغـــه حکم صدق نه کوی . نو مو ړ ی حیوانان او انسان د جنسی یـــــو ځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړی ته اړتیا لری .

څینی فعالیتونه چې د عمر په زیاتوا لی پوری اړه پیدا کوی د زده کړی په مقوله کی نه راځی . د مثال په توگه ، مرغی د بڼکو ترایستلو او د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوری الوتنه نشی کولی . کله چې دخپل عمر ټاکلی حدته ور سیږی په الوتلو پیل کوی . همدا ــ رنگه ځینی حیوانات په لومړ ی سرکی په اوبو کی لامبو نشی وهلی خو چې عمر یی ټاکلی پړاو ته ورسیږی بیا کولای شی چې لامبووهي. په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کې د مرغیوالوتنه اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لـه پوخوالي سره اړه لري . سره لـه‌دی ، په‌دی برخه کې د خالصـــو مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدی‌بریښی .دانسان بچی تریوه تاکلی وخته پوری د خبرو کولو قدرت نه‌لری خو کله چی د خبرو کولوقدرت پیدا کړی باید له نورو څخه یی‌زده‌کړی. په داسی حالاتو کی دپو ــ خوالی او زده کړی د حدودوتفکیک‌یو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده‌کړی‌تعریف له لانجو سره مخامخ کوی مونږ ټول پوهیږو چی تمریـــن اوتکرار له زده کړی سره پوره مر ــ سته کوی . په‌انگریزی کی متـل‌دی چی (Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته‌رسوی خو کله کله تمرین له خپلی‌انداز ی‌نه‌زیات شی اود زده کړی انحنـاء بیرته ښکته رالو یږی . آیا تکر اردزده کړی پرضد کار کوی؟پوهیږی چـی خبره داسی‌نه ده خو ظاهـر اًدغسی بریښی‌لکه چی زیات تکرار دزده کړی مخه نیسی . نو زده ــکوونکی باید استرا حت وکړی. خو که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی‌هیره مینځ ته راځی . دغـــه ډول مسایل چی : ستونزه‌څه وخت‌پیل‌کیږی اود تمرین په مینځ کی څو ــ مره استراحت گټه لری ډیره دقیقه‌محاسبه غواړی . البته ځینی‌اروا ــ پوهان د ذهنی ستونزی او همدا رنگه د فزیکی ستونزی د معلو مولو دپاره دقیق آلات استعما لـــوی اوهمدا رنگه د زده کړی د هر مهارت دپاره یـی دااستراحت و خت هـم‌تاکلی دی خو بیاهم دانسان‌دشعور مسایل په میخانیکی توگه نه حـل‌کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده کړه کی اغیزه لری ، ځینی کسان‌په ځینو مواردو کی ډیر ژر معتـاد کیږی او ځینی نور زیات مقاومت‌کوی په ښار ونو کی ډیر خلـک او سیږی ځنی یی هر وخـــــت‌له غالمغال او شور وځوږ نه‌شکا ــ یت کوی خو ځینی نور عادت‌ورسره‌پیدا کوی او نور مال حالت یی گڼی دزده کړی په تجربو کی‌اعتیاد دیوه‌عامل په‌توگه اغیزه کوی . دعادت پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چی په یوه علمی تجر به‌کی دکنټرول عوامل له اوږ یدو نـکــوڅخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په‌توگه ، که د (الف) او(ب) په‌نامه دوی ډلې زده‌کوو نکي چې ټول مشخصات یې سره یـــوشانته وي په یوه ربړ وونکي او نا- مناسبه فضا کې تر روزنې لاند ی‌ونیسو هغه ډله چې له نویو حالاتو سره ژر توافق کولی شي داعتیادله‌امله دهغې بلې په نسبت ډیره زده کړه کولی شي .

اوس د دې وخت رارسیدلی‌دی‌چې دزده کړې یو مشهور تعر یف وړاندی کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایي چې : «دار گا- نیزم په سلوك کې هر ډول تغییرته زده کړه‌ویل کیږي . » داتعریف که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدی خوله نیمګړتیاوو څخه خالي نه دی . لومړی‌دا چې (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه کوی . دوی وایي چې شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له ده‌او اروا پوهنه باید ګرد سره د شعور او روح له څیړنې څخه لاس واخلي او په ځای یې سلوك (رفتار،یاکړه وړه) چې د شعوربنکارندوی دی تر څیړنې او ازموینې لاند ی ونیسي . په دې توګه ، دشعور په نفې کولو سره ددوی تیور ی‌میخا نیکی بڼه پیدا کوی . (بیهیو یر- یستانو) خپلې تجربـــــې پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو- تره او نورو) باندې تطبیق کـــړی‌هغه یې دانسان‌تر قلمروه پور ی پسې تعمیم کړې په داسې حا ل‌کې‌چې دانسان شعور پاسیف او ماشیني نه دی . د(انګیزې عــکس العمل) یا (S-R) فورمو ل پر انسان باندې د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږي .

انسان نه یوازې هغه وخت چې‌له پرابلم سره مخا مخ شي د حل لاره پیدا کوی بلکې څینې انسانان‌له‌مخکې نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د راتلو نکي په‌باره‌کې پیشګویي‌کولی‌شي . څینې کسان د تخلیق کشف او ابتکار استعداد ونه لـــری .دڅینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وي . د (نیوټن) پر سر چــې منه‌راولو یده نو ډیر شیان یې تری‌زده کړل اود جاذبې قوانین یې‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید س) په‌اوبوکی دجام په‌ننه ایستلو سره خپل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښی په لیدلو سره‌چی «بخار په قوت سره د دیګ سر پورته لیری وغورځاوه » د بخار ماشین اختراع کړ . په همدی ترتیب په سلګونو مختر عانو لــه ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستری‌مفکوری را وایستی چی د سا ینس په‌نړی کی ډیر زیات ارز ښت‌لر ی‌په‌دی اساس ویلی شو چی زده ــ کړه تر زده کړی پوری فرق لری .خلاقه‌او ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چی‌په‌حیواناتو کی لیدل کیږی جــوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو)له‌روح یاشعوز څخه د سلوك پــه بیلولو سره هغه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم په‌نظر وکتل .د دوی په‌نظر ، د ګیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بلــه توپیر نه درلود . په دی کی شك‌نشته چی حرکت دسلوك یوه‌بر خه ده‌خودا به هم سمه نه‌وی چی سلوك‌یوازی د حرکتونو مجمو عه وګڼله شی.په څینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکه‌مخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو ی‌ونشو کولی چی‌د انسانی شعــور کیفی ځانګړ تیاوی تشخیص کړی‌ا ودا واقعیت په‌پام کی ونیسی چی انسان یوازی بیولو ژیکی‌موجودنه‌دی‌بلکی ټولنیز موجود هم دی .

د زده کړی یو بل تعریف‌داسی‌دی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی په‌وسیله له یــو ی‌وضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو په‌صورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تــی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یــاد اورګانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډایك د زده کړی نظریه :

اډوارډلی تارن ډایك (EdwardLee thorndike) دامریکی د متحدو ایالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌لیکونکی دی .

د ده د زده کړی نظریه ، له‌ځینو‌مخالفتونو سره سره ، تر نیمی پیړی پوری په متحدو ایالتونوکی‌مسلطه وه او حتی لا تر اوسه پوری یی د ښوونی او روزنی پـه‌سایکا لوجی کی خپل ار زښت نه دی با یللی . تارن ډایك (۱۹۴۹ـ۱۸۷۴) په خپلو تجربی میتودونو سره له یوی خوا د (بیهیویریـزم behaviourism) د مینځ تـه راتلو دپاره لاره هواره کړه او له‌بلی خوایی د ښوو نی او روزنی د سایکا لوجی بنسټ کښیښود.سربیره پر دی ، تارن ډایك داحصا ـ ئیوی قاموس پـه‌لیکلو سره‌ددرسی‌کتابونو د تهیه کولو په‌برخه کی ستر خدمت ترسره کړ .

پخوا له دی چی د تارن ډایك دزده کړی نظریه شرح کړو بایـه وویل شی چی د ده کار ځینی‌ستری‌نیمګړ تیاوی هم لری . لومړ ی دا چی تارن ډایك انسان ته‌دیوه‌سوچه‌بیولوژ یکی او ز ګانیزم په سترګه ګوری اودی ټکی ته پاملرنه نه‌کوی‌چی دانسان سلوك او کړه وړه‌زیا ـ تره د ټولنی او ټولنیزو شرایطـــو پر بنسټ ټاکل کیږی . ده ونشو کړی او یایی نه غوښتل چی ،پرفرد باندی د ټولنیزو عواملو په‌تیره تولیدی مناسبا تو اغیزه په حسا ب‌کی ونیسی . دو همه دا چی تار ن ډایك انسانی شعور په ساده توګه‌دحیوانی شعور ادامه ګڼی او فکر کوی چی ګویا دانسان او حیوا ن‌ترمینځ د کیفیت او نوعیت په‌لحاظ کوم توپیر نشته بلکی د هغوی ترمینځ فرق په درجه او کمیت کی دی. په دی اساس ، دی‌انـسانـی‌سلـو ك لــه حیـو ا نی سلـوك سره ور ته او مشابه ګڼی او کومی‌تجربی یی چی پر موږ کانو ، کو ـ ترو، او بیزو ګانو تطبیق کړی دی‌دانسانی سلوك تر قلمرو پور ی تعمیموی . دریمه دا چی تارن‌ډا یك انسانی شعور پاسیف او ما ـ شینی ګڼی د مجرد فکر توانایی اودانسان دابتکار او تخلیق استعداد ته‌لږه بیه ټاکی او یادا چی هیـــځ‌قیمت نه ور کوی تارن ډایك نشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چــــی ممکنه ده انسان دیوی انگیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکس العمل ونه ښیی بلکی د هغـــــه د شعور سطح، انگیزنی ، او اخــلاقي ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی اویا دانگیزی په مقا بــــل کی لــه توقع نه مخالف عکس العمل څرگند کړی . حیوان لهسزا څـــــځه تښتی خوښایی څینی انسانان د خپلو ایډیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو څخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان پهخلاف ،له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . لهدی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتو هغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولگی کی نشـــــــی تطبیقیدی څکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل په توگه ، دفابریکی خاوند څینو کارگرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بڼهی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رگران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارگری جنبش دبریا لیتوب پهخاطر درشوت له اخیستلو څخهډډه وکړیاود خپلو صفونو له ملاتړ څخه دی لاس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولــو پرنسیپونو شرح ځانته جلا څیړنه غواړی څکه چی ده لهپنځه ســـــوو کتابونو او علمی مقالو څخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کیدهغو د تفصیل گنجایش نشته . دلته بهیواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

لهتارن ډایك نه مخکی پهاروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو ـ بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

ده د لومړی ځل دپاره پــــه اروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید یشی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا ـ نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجــود لری اندازه کیدی هم شی .))د دهپلو یانو د همدی مفکوری څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کی نه یـوازی دذکاو تونو اندازه کولو ته ملاو تړله بلکی د اخلاقو او استعداد ونو پهمیچه کولو یی هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسی ذهنیتاو تمایل مینځ ته راغی چی کیدی شی کیفی حالات په کانکر یتهوکمیاصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاوروستهیی داحصا ئیوی میتود ونـوتابع وگر ځوو . دی عمل تهپهتجربوی میتود کی (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږی . تارن ډایك داروا پوهنی په سا حهکی په خپلو علمی تجربو ســره د علمی میتود دپرنسیپونو په انکشافکید لیدنی وړ برخه اخیستی ده .

دتارن ډایك د زده کړی نظر یهد رابطی داصالت Connectionism پهنامه یادیږی .

له (۱۹۳۰) م . کال نهراوروستهتارن ډایك پر خپلو قوانینو باندی نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلاتیی پکی راوستل . د ده دنظر یی دعمده ټکو له شرح کولونه وروستهبهددغو تعدیلاتو پهبارهکی همخبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړی اروا پوهنـــه-The Psychology of Learning د(۱۹۸۱)چاپکی دتارنډایكنظریهپهلنډو عبار اتو کی راو ړی ده .دا لیکی : ((دتارن ډایك په نظر دزدهکړی جریان دیوه ټاکلی حالت او ټاکلی عکس العمل ترمینځ درابطیدتاسیسو لو او همدا رنگه د دغـو اړیکیو دټینگولوله پروسی څخـــهعبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . پهدی لنډ عبارت کی دتارن ډایك دنظرییجوهر ښودل شوی دی . د دیدپاره چی مطلب په عام فهمه ژبه بیا نکړو باید وویل شی چیدتارن ډایك دزده کړی پرنسیپ پرا نگیـــزه(یاحالت) اود هغی پهمقابل کـــی عکس العمل (ځواب) باندی بناشوی دی . دانگیـزی او عـکس-العمل ترمینځ رابطه د S—Rدفورمول په ذریعه افاده کیږی .

ژوندی اور گانیزم چی له یو ی انگیزی (Stimulus) سرهمخامخ شی نو هرو مرو د دغی انگیزی(محرك یامنبه) په مقابل کی یــو ډول عکس العمل (Response) څرگند وی . دمثال پهتوگه ، کهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنګښنه ـــــــــــی پښښی ته ستن ورورپوچنګښنه خپله پینه ور ټولوی .تارن ډایك وایی چي په حیواناتو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انګیزی سره ور ته عکسس العملونه راپاروی که انګیزی ته په پښتو کی (پاریزه) یعنی پاروو نکی ووایو او عکسس العمل هم (ځواب) وبولونو زمـونږ فورمول د (پـ ـځ) بڼه غوره کوی.یعنـی هر وخت پـه (پ) پسي(ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ)داړیکودپرله پسی ټینګو لو په نتیجه کی مینځ ته راځی . تر څو پوری چی د(پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینګیږی حیوان اشتباه کوی ، ازما ینبـت کوی ، بیا اشتباه کوی او په پای کی یوه رابطه پیدا کوی . دتکراربه واسطه دغـه رابطه پسی پـیاوړی کیږی چی دغه حالت ته زده کړه وایو.

دتارن ډایك دزده کړی نظریه پردرو اساسی قوانینو ولاړه ده چی له هغو څخه بیانور فرعی قوا نیـن را ایستل شوی دی . دغـه در ی قوانین د چمتو والی ، تمریـــن (تکرار) ، او اغیزی (effect) په نامه یادیږی . (کیدی شی چی داغیزی په ځای د ثمری یا نتیجـی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چی ژوندی اورګا ـ نیزم باید په داسی اروایی حالت کی وا قع وی چی د عمل دپاره لـه ځانه چمتو والي و ښیي . دتـارن ډایك په عقیده د دی دپاره چی د (پاریزی) او «ځـواب» تر مـینځ اړیکی ټینګ شی حیوان یا انسا ن باید په داسی ذهنی موقف کـــی واقع شوی وی چی په پای کی یی (اغیزه) تحقق ومومی . دمثال پـه توګه ، که زده کوو نکی په ډیـــر غمجن یابی اندازی خوشحاله حالت کی دښوو نکی درس ته ناست وی نو زیات احتمال دادی چی دښوو نکی درس به په ښه توګه زده نکړی شی .

که یو موږ ماشوم د ډوډی پـــه ذریعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چی ډوډی وا نخلي او دکارله اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی . له دی امله ، چمتو والی دزده کړی دپاره اساسی شرط دی .

البته یوبل ډول چمتو وا لی هم شته چی په وده (یعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لری . تر څــو چی ماشوم یو ټاکلی منګ (عمر) ته ونه رسیږی ځینی کارونه نشی ترسره کولی . د ښوو نځیو پــه لومړیو ټولګیو کی ماشومــــان (دچمتو والی دوره) تیروی څــو د تارن ډایك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چی له ودی سره ارـ تباط لری بلکی د هغه مقصد ذهنی چمتو والی دی .

دتمرین یا تکرار قانون دی وا قعیت ته اشاره کوی چی هر څــوـ مره د (پـځ) عملیه تــکرار شــیءهماغو مره د (پ)او (ځ) ترمینځ اړـ یکی ټینګیږی . تکرار د زده کړیدپاره اساسی شرط دی .

لیکن تکرار یوازی هغه وخــت موثر ثابتیږی چی نتیجه یا اغــیزه ولری . بیځایه تکرار چی کو مــــه نتیجه ور باندی مرتبه نه وی دزده کړی سره مرسته نه کوی .

دتارن ډایك تر ټولو مهم قانو ن داغیزی یا نتیجی قانون دی . د دی قانون په اساس کــله چــی د (پـځ) اړیکی یوه ګټوره او رضایتـ بخښونکی نتیجه و لری نو د (پ)او(ځ) تر مینځ رابطه ډیره ټینګیږی. داغیزی قانون په حقیقت کی دمکا فاتو په واسطه د زده کړیدپرمختیا قانون دی . ددی په خلاف ، مجازات یا ناکامی د (پـځ) تر مینــځ اړـ یکی کمز ور ی کوی اود زیات تکرار په نتیجه کی د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی بالکل شکیږی او له مینځه ځی. په تارن ډایك باندی انتقاد شوی دی چی اغیزه یو ذهنـــــی(سوبژ کتیف) حالت بیانو ی اوله دی امله د ده تجربی میتود په ټوله‌معنا آفاقی (او بژکتیف) نه دی . لیکن داروا پوهانو په عقیده تار ن‌ډایك خپل اصطلا حات په دقت‌سره تعریف کړی دی اود (سو بژکتیو یسم) څخه یی ځان ساتلی‌دی.
ځکه د ده په نظر نتیجه (یا رضایت‌بخښو نکی حا لت) ددی معنا لــری چی په راتلو نکی وار کی به حیوان‌هماغسی عکس العمل بیا وښیی . پرده باندی بیا انتقاد شوی دی‌چی‌موږ د راتلو نکی عکس العمل په بار ه کی له مخکی نه قطعــــــی‌پیشګویی نشو کولی ، تارن ډایك وایی چی زه قطعی حکم نه کوم‌بلکه‌د (غالب احتمال) اصطلاح‌استعماـ لوم چی‌په احصا ئیوی قانون کی‌یوه مجازه کلمه ده . په دی ترتیب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډایك د زده کړې په ارواپوهنه‌کې‌د ډېنا میك قوانینو پر ځای له احصا ئیوی قوانینو څخه استفاده کوی.
تارن ډایك له پور تنیو قوانینوڅخه‌ځینې فرعي قوانین هم ایستلی دی چې د هغو له راوړلو څخه‌تیریږو.

یوازی دومره یادو نه پکار ده‌چې‌تارن ډایك له (۱۹۳۰) کال نه وروسته پر خپله نظریه باندی نــوی‌کتنه وکړه او د اروا پوهنې پــه بین المللی کانگرس کې (نیوهاون۱۹۲۹) کې‌یې وویل چې «ماځینـی اشتباه گانی کړی دی . » پــــه(۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) کې‌یې نـــور کتابونه ولیکل او په هغو کې یې خپلو تیر و تنو ته گوته و نیوه.ده څرگنده کړه چې د تکرار قانو نباید په ناوړه توگه استعمال نشی او زیاته یې کړه چې‌بی‌نتیجې‌تکرارد زده کړی دپیاوړ تیا سبب نـــه گرځی . په همدی ترتیب ده دا غیزی‌په قانون کې هم ځینی تعدیـــلا ت وارد کړل.

دپاو لوف د زده کړې نظریه

ایوان‌پتروویچ پاو لوف (۱۹۳٦–۱۸٤۹) د شوروی اتحاد نامتـــو طبیعی پوه او دنوبل دجایـــــز ی‌وړو نکی داروا پوهنې اوفیزیولوژی په ساحه کې په مستقیمه توگه اود فلسفی دپېژندنې د تـیـور ی (اپیستیمالو جی) په‌برخه کې یی‌په غیر مستقیم ډول ډیر ستر او د یادونې وړ خدمتو نه کړی دی .

دپاو لوف د مشروط انعکاس نظریه او په عمومـــی ډول د ده دکتورین په طبیعی‌پوهنو کې‌دماتر یالیستی اروا پوهنی او دانعکاس د ډیالکتیکی ماتر یالیستی تیور ی(لکه دژبی او فکر ترمینځ اړ یکی حسی ازانگه او منطقی معر فت ،او داسی نورو) بنسټ وگرځید . امریکایی اروا پوهان (ارنســـت –هیلگارډ) او (گورډون بوویر) په خپل اثر (دزده کړی نظریی
Theories of Learning
کې لیکي چــې دپاولوف د زده کړی نظریی نه‌یوازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکی د نړی په نورو هیوادو کی او له هغی جملی نه‌د امریکی د متحدو ایالتو نو په علمی محافلو کی له تاوده هر کلی سره مخامخ شوی دی . امریکا یی‌اروا پوهانو (لکه گوتری ، سنکینر او هل)دده له دکتور ین څخه‌زیاته‌استفاده کړی ده . دوی زیاتوی‌چی دپاو لوف علمی نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کی مسلطدی‌او ((مونز نیکمرغه یوچی د مشروطاانعکاس په‌باب د ده نظریی اکثری پــــه انگریزی ژبی تر جمه شوی اوزمونږلاسس ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵)پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کی دپرو ــ فیسسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،اوډ(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ــ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـ د میتود په ذر یعه په ا نسا نا نـو او حیوا ناتـو کی د آفا قــــــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو ســره لوړ عصبی فعالیتو نه و څیړل.

دمشروطو انعکاسو نو څیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ــ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لومړی سر کی پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر څیړنی لاندی نیولــــی وه او د څېلو مطالعاتو په‌ترڅ کی د مشروـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغی ته یی انکشا فورکړ.

دا هم باید وویل شی چی لـــه‌پاو لوف نه مخکی دروسیی نامتـو فیز یا لو جست او ماتر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویــــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب څیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیی د فیزیو لوژی د پلار اودماتریالیستی اروا پوهنی د موسسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفی قاموسس ، دپرو گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹٦۷ ، مخ ۴۰۳) .

په دی کی شك نشته چـــــی دیونانی (ارسطو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی دیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کی تظریی څر ـگندی کړی دی خو پاو لـــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انـعکاس» پـه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه، (ارستو) عقیده در لوده چی یـو مطلب د نژدیوالی (مقار نت)، ور ته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په بنه توگه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پـه آسانی سره تداعی کیږی هم . ته

اوسن به وگورو چی مشرو طه ازانگه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړی دپاره څـــه‌اهمیت لری مشروط انعکاس (چی ځینی‌یی شرطی ازانگه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چی له‌اصلی محرك«انگیزی»نه‌پرته دکوم بل محرك په واسطـه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انگیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال‌په‌توگه ، یو نیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کـوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یـوازی هغه وخت چی تی یی لـه شونـډو سره ولگیږی عکس العمـــل څرگندوی .

خو څرنگه چی ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌سترگو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب گرځی چی ماشوم خپلـــی شونډی وخوځوی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل څرگند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود ځینو ارواپوهانو‌په عقیده په هر ډول زده کړه‌کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس ښه دا خله ده . یوه ماشوم چـی ستن (پیچکاری) نه وی وهـلـی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر ـ یږی خو وروسته له هغی چی ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچی له‌خپلـــو دوستانو سره په مینه‌او اخلا صن‌ژوند کړی وی او له هغو څخـــه جـفا ووینی په نتیجه کی د نـویودوستانو له پیدا کولو سره هـــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکې له دې چې سپي ته غذا ورکړي زنګ به يې واهه او ور پسې به يې سپي ته غذاوراچوله کله چې نه (۹) ځله دغه عمل تکرار شود سپي له خولې نه د ناړواتلس څاڅکي توی شول . د پنځلس واره تکرار نه وروسته د سپي له خو لې نه دیرش څاڅکي توی شول . بل وار ته يوازې زنګ ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دې دزنګ په اوریدو سره دسپي لـه خولې نه پنځه شپيته څاڅکـــــي وڅڅيدل.

دپاو لوف په عقیده نه يواز ی دزنګ آواز بلکې د غذا دلوښي ليدنه هم ښايي دشرطي انعکاس د پيداکيدو سبب شي . دا خبره هم د يادونې وړ ده چې د پاو لوف پـــه نظر انعکاس کيدی شي چې مثبت يا منفي ، پاروو نکې يامخنيوونکې وي . انعکاسو نه دانسان له عصبي سيستم سره اړه لري . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پـــــه خلاف ، موقتي وي او ترپوه وختهپورې داصلي محرك (غير مشرو ط انعکاس) په غياب کې ور ځنــــي کار اخيستل کيدی شي . برسيره پردې دپار يزې او انعکاس تـــرمينځ زماني فاصله هم دپاملر نې وړ ده . زده کړه په هغه وخت کـــــې اغيز ناکه وی چـــې د مشرو طـــي پاريزې او انعکاسي ترمينځ زما نې فاصله په دقت سره سنجو لشو ې وي .

دپاو لوف دزده کړې نظريه چې لومړي پر حيوا ناتو باندې تطبيـــق شوې وه وروسته دانسانانو پـــــه مورد کې هم تطبيق شوه. له پاولوف نه وروسته نورو ځيرو نکو په تير ه بکتریف په دې برخه کې زياتـــــي ځيړنې او تجربې ترسره کړې .

دپاو لوف د نظريي تطبيقي اړخ:

لکه مخکې مو چې وويل انسا ن ډير زيات شمير شيان د شـــرطـــي انعکاس له لارې زده کوي .دپاو لوف په عقيده شرطي کول (يـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ې لومړ نی بنسټ ګڼل کيږي . شرطي انعکاسو نه فطري او غريز ې نه دي بلکه تحصيلي او اکتسابي دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله د واقعي زده کړې په‌مفهوم استعما لیږي . دپاو لو ف دزده کړې له نظریې څخه دښووني‌او روزني دمسایلو په حلولو کــې ښایسته زیاتي استفادې شوې دې‌چې ځیني مثالو نه بـه‌یې دلتــــه راوړو .

لومړی دا چې د مشرو طولو د پاره باید له مشرو طې پاریـــزې څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وي‌او به دې توګه زده کړه ډیـر ژر تحقق مومي . البته تجربې ښود لې‌ده چې د ترتیب په معکو سو لـــو (یعنې د مشروطې پاریزې پــــه مخکې کولو) سره هم زده‌کړه واقع کیږي خو داکار ډیر وخت نیسي‌اوزیات تکرار ته اړ تیالري .دمثا ل په‌توګه ، که لومړي ماشوم تـــه‌انعام ورکړو او بیا لغات وربانـدې زده کړو په دې صور ت کې هم زده کړه واقع کیږي خو بهتـــر صورت یې دادې چې لومړی ماشوم‌لغتونه زده کړي او د دغه عمل نه ورروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو نو دزده کولو تـرـ مینځ باید ډیر وخت تیر نشي‌خوزده کوونکي احساس وکړي چــې انعام دده له‌ځاکلي عمل سره اړ ه‌لري .

دوهمه دا چې دمشروط انعکاس‌د تقویې دپاره تکرار ډیر اهمیـــت لري. په لو مــړي سر کې عصبي سیستم د مشروطې پاریـــز ې واره تکرار نه ورروسته عکس العمل‌څرګند وي او دزیات تکرار پـــه نتیجه کې انعکاس تقویه کیږ ي.له دې امله تکرار او تمرین دزده ـ کړې یو مهم عامل دی .

دریمه دا چې تشویق
motivation
هم په زده کړه کې ډیر ستر نقش‌لري . تشویق په هغه صور ت کې اغیز ناك وي چې له احتیاج ســـره‌تړلې وي او کومه ګټه ور څخـــــه متصوره وي .

دمثال په‌توګه ، اکثر خلك‌اوس‌هغه ژبې زده کوي چې په علومو ، ټکنالوجي ، تجارت او بین المللي تفاهم کې ور ځنې زیاته‌ګټه‌اخیستله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی . ښوونکی پخـوا لـه‌دی چی‌دیوی موضوع په تشریح‌پیل وکړی باید زده کوو نکی په ذهنی لحاظ ددرس زده کولو ته تشویـــــق کړی.

څلورمه دا چی د زده کوو نکواستعدادونه‌هم یو تربله‌توپیرلری. په دی اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کی‌د عمومی حالاتو په ترڅ کی باید خصوصی حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشی .

پنځمه دا چی په زده کړه کـــی‌همیشه تعمیم او انتقال دا خـل وی . د تعمیم څخه مقصد دادی که یوزده کوونکی په وړه ساحه کی یوه مفکوره کسب کړی هغه بیا په‌لویه ساحه کی هم تطبیقوی. انتقال هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کی د ور ته والی پر مفکوره باندی زیات لنګر اچول کیږی . د ځینـــوټاکلو مهار تونو زده کړه دنــورو مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوی . د مثال په توګه ، که څوک‌یوه ژبه ښه زده کړی کیدای شی یو ه‌بله‌ژبه چی په‌خپل جوړ ښت کی له هماغه ژبی سره ور ته والی لری‌په‌لنډ وخت کی زده کړی . البته‌دا هم ممکنه ده چی د ځینو مـهـــار تونو زده کړه دیوه بل‌مهارت‌دزده کړی مخنیوی وکړی . ویل کیږی چی دټایپ زده کړه د پیانو دزده‌ـ کولو مخه نیسی .

دګیشتالت اروا پوهنه: پخوا له‌دی چی په ژ ب ښوو نه کی‌دګیشتا‌ــ لت اروا پوهنی پرنسیپو نه وڅیړ ل‌شی د دی اروا پوهنی پس منظر هدفونه او ار زښتو نه به‌په لنـــه‌توګه معرفی شی .

ګیشتا لت په Gestalt اصل کی جرمنی کلمه ده چی دشیانو درا غونډولو او کتنیښنو دلو طریقی‌ته ویل کیږی . په قاموسونو کـــی ګیشتا لت د بیلګی (نمونی) اوشکل‌په معنا هم راغلی ده .

د ګیشتا لت اروا پوهنه دنولسمی‌پیړی په وروستیو وختو کی‌په‌جرمنی کی مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یی په‌ټوله نړی کـــی شهرت وموند . د ګیشتا لت اروا پوهنی مو سسس (مـا کس ورتیمر) دی خود ده په څنګ کی د (ولفګا نګ کوهلر) او (کورت کافکا) نوموړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همد یادو نی وړ دی .ور تیمرکوهلراو کافکا خپلی څیړنی په آلمان کی
پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه‌یی انتقادو نه وکړل ، او بیا یی دخپلو
نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر و نه وکړل او هما ـ
غلته یی استو گنه غوره کړه .

دګیشتالت اروا پوهنی په فلسفه، بنکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او
اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږدلته یوازی پرهغو موضو عگانـــــو
غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کــــوی .
دګیشتا لت اروا پو هنه دامریکـی بیهیویریزم ،دتارن ډا یك د زده کړی
دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضددیوه عکس العمل په توګه رامینځ
ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بنه‌در ـ
لوده . د مثال په‌توګه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ـ
ینښت، ګټی او مکافات ، له‌جزءنـه‌کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخا ـ
نیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دګیشتا ـ
لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیـوپرنسیپونو پر ضد داعترا ضـــس غږ
پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم
شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به لــه
آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او
هاید روجن خواص په جلا جلا توګه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی ګویا
مونږ داوبو خواص هم پیژند لــــی‌دی .

دګیشتا لت اروا پوهنه لـــه‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او
توټه توټه نه ګوری بلکی دیوه‌کل‌په‌چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو
سره دار تباط په ترڅ کی مطا لعـه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌ګوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه
کرښه او ور پسی بله کرښه‌وګو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی
وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د ګیشتا ـ
لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی :کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالـــت
(یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا نـا ـ
څاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کی‌یوه پیشو د غذا دلاسس ته راوړلود پاره داشتباه او ازما ینبست له لاری‌پرمخ ځی . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفی توګه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل څو ځله‌تکرار یږی په‌پای کی پیشو زده کوی چی ځنګه(مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د ګیشتنا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناڅاپی پوهی محصول بولی .کوهلر د خپلی تجربی دپاره چمپا ـ نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه‌کی کیله ځوړ نده کړه اویوصندوق یی هم چیرته په کونج کی کیښود.چمپا نزی کیلی ته وکتل خو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی. یونا څاپه د صندوق‌څخه‌داستفا ـ دی په فکر کی لویږی . صندو قرا اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله ځوړ نده ده . دصنـــدوق‌سرته په ختلو سره کیلی ته تو پ ورا چوی او را اخلی یی .

همدا رنګه په‌یوه بله تجربه کی‌کیله دیوه نل په مینځ کی ایښود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوټك‌هم شته . چمپانـــزی له او ږده ((چړت)) نه وروسته کوټك را اخلی‌کیله ټیله کوی او له نل‌نه‌یی‌راباسی بل ځلی دوه لنډ کوټکو نه په کوټه‌کی ایښودل کیږی چی هیڅ یویی کیلی ته‌نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوټك په‌پای کی‌بل کوټك ږدی او په ټیله کولوسره کیله له‌نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوساېلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعورپه‌کار اچولی شی. درابطی موجو ـ دیت او د چا پیر یال جوړ ښتیـــزمشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د ګیشتنا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پرپوهه او بصیرت باندی ټینګا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړ ه چی د ژوری پوهی او بصیرت لـــه‌لاری لاس ته‌راځی له‌هغی زه‌کړی‌نه ډیره اغیزمنه ده چی تش دتکراراوتمرین په واسطه حاصلیږی . دتکر ـ ار له لاری زده کړه ړنده زده کړه‌ده‌او ګټوره نتیجه نه ور کوی . په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library .

کی شك نشته چی په ځینو وختــوکی د گیشتالت اروا پوهنی نظر په سمه ده خو په مقابل کی ځینی مهار تونه د تکرار او تمرین له لاری ښه زده کیږی . مثلا په بدنی روز نه کی او همدا رنگه د ژبی په زده کړه کی تمرین ډیره گټه لری . لیکن په بدنی روزنه اود ژبی په زده کړه کی هم داسی موارد شته چی عقل سلیم ته باید بلنه ور کړه وشی .

دفتهبال په لوبه کی او په ســوك وهلو کی ښمایی د تمرین تر څنگه پوهی او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبی په زده کړه کی د گرامری قواعدو استعمال ار زښت لری . په عمومی ډول ویلی شو چی تمر ین او بصیرت دواړه مهم او ډیر ځله یودبل متمم دی .

د زده کړی په برخه کی د حالت یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لری . د دی مطلب د روښا نتیادپاره به څو مثالونه راوړو . که تاسوخپله گوته دسترگو په مخکی ونیسی لو مړی یوه سترگه پټه کړی او بیا ی وغړوی او بی له ځنډه ور پسی بله سترگه پټه کړی څه به وو ینـــی؟ غالبا تاسو ته به داسی احساســـس پیدا شی چی د دوهمی سترگی د پټولو په وخت کی موگو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چی ستاسو په موقعیت یا وضع کی بدلون را ـ غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت دی چی تغییر یی کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چی (لمرراوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شپی چی په آسمان کی اوریځی په چټکی سره حرکت کوی آیا داسی نه بریښی چی تر سپوږ می لاندی اوریځی ولاړی دی او پخپله سپو ـ ږمی په تیزی سره روانه ده ؟

د دی ټولو مثالونو مقصد دادی چی زده کوو نکی د زده کړی پـــه وخت کی یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لری . داحالت کیدی شـــی ذهنی ، مکانی یازمانی وی (چی دادواړه پر ذهن باندی اغیزی کوی) نود دی دپاره چی زده کوو نکـــی مطلوبه نتیجه لاس ته راوړی باید چی په مناسب حا لت کی واقع شی د (جان لاك) مشهوره تجربه داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې یو لاس یې (مثلا ښی لاس) یې دتودو اوبو په لوښي کې‌اوکیڼ لاس یې د سړو اوبو په لوښي کې‌د څو دقیقو دپاره ایښی وو. بیایې دواړه لاسونه په تومنهو اوبو کـــې‌کیښنو دل گوری چې ښی لاس یې د سوړ والی او کیڼ لاس یـې‌د تودوالی احساس کوی . او بهڅو د دواړو لاسونو دپاره عین شی دی‌خود لاسونو پسی منظر یوتر بلـه توپیر لری . دا وضع په ټولنیـــزژوند کی هم شته . دوه تنه ماموران خـپل آ مـر ته و ر ځي . یوه ښه کار کړی دی او هغه بل بد. آمر صاحب یوه ته هم څه نـه‌وایی . کوم مامور چې ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کیږی او هغه‌بل‌تری خوشحا لیږی ځکه چې یوه‌د تحسین توقع در لوده او هغه بل دتوبیخ.

ښایی محترم لوستو نکی وپو ښتی چې دا ټولی خبری بالا خره د ژب ښوونی له مسالو سره څه اړه‌لری ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د گیشتا لت اروا پوهنـــی‌تطبیقی اړخ په نظر کی ونیسو .لو- مړی به‌له کل نه جزء ته تگ شرح‌کړو:

د گیشتا لت اروا پوهنی له روا جیدو نه مخکی دلوست کتابو نه له الفبا یعنی دتوریو (حروفو) څخـــه‌پیل کیدل ، ور پسی به کلمی راتلی او په‌پای کی به جملی پیل کیدی .لیکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوریو څخه نه شروع کیږی اوحتی‌دلوست په اکثرو درسی کتابونوکی دالفبا توری په آخر کی را ځی .دلته د گیشتا لت اروا پوهنی دوه پرنسیپونه په نظر کی نیول شوی‌دی : لومړی له کل نه جزء ته تگ او دو هم د پو هی یا بصیرت پـرنسیپ . د لومړی پر نسیپ مقصد دادی چې اجزا (توری) دکل(جملو)په‌ترڅ کی زده کیږی د دوهم پر - نسیپ مقصد دادی چې زده کوونکی‌باید داسی عبارت ولولی چې معنا ولری او زده کوونکی ته بصیر تـور کړی. زده کوونکی دتورو په‌معنا او مفهوم نه پوهیږی . د جملی دزده‌کولو په ترڅ کی زده کوونکی ورو- ورو له آوازونو او توریو سره هم‌آشنا کیږی . بله دا چې آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمی په اصل کی د پوهو لواوراپوهولو دپاره دی او پوهول او راـ پوهول د جملو په واسطه تر سره‌کیږی نه د کلمو او یا فقط آوازونو په وسیله .

درابطی څخه مراد دادی چی ترټولو ښه زده کړه هغه ده چی له زده کوونکو سره د روابطو په درك‌کولو کی مرسته وکړی . پخپله علم د روابطو مجموعه ده خو په دی‌شرط‌چی دغه روابط د شیانو او پدیدوتر مینځ ماهوی ، ضرور ی ، تکرار یدونکی ، او نسبتا دوام لرو نکی اړیکی وی چی په اصطلاح کی قوا نین او پرنسیپونه بلل کیږی . له چی یو ماشوم باران گوری په دی‌نه پوهیږی چی اور ښت له اور ـ یځی ، حرار ت ، بړاسی اودسمندرله اوبو سره څه ار تباط لری . خو کوم وخت چی د ماشوم پوهه زیاته‌شی د شیانو او پدیدو ترمینـــځ اړیکی درك کوی . د رابطی پیژندنه‌نه یوازی په طبیعی او ټولنیـــزو پوهنو کی ستر ارزښت لری بلکی‌په ژبه‌کی هم زیات اهمیت لری . د یوی مفکوری د څرگند ولودپاره‌بایدد دال (لفظ) او مدلول(شی ،پدیدی) ترمینځ عینی او صریح اړیکی‌وپیژ ندل شی . دوینا منطقی تسلسل‌او دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کی ځای ورکول ، د وینا دمرکـــزی هستی‌ټاکل ، او داساسی او فرعی‌مفکورو په خپل خپل ځای کی راوړل ، داټول درابطی له مفهوم څخه زیږ ـ یږی . همدا رنگه د رابطی په‌برخه‌کی دو خت او ځای مساله هم طر ح کیږی په دی باره کی له پخوا وختوڅخه ډیری لیکنی او څیړنی شو ی دی .

د مثال په ټو گه و یل کیږی. چی فصیحه وینا هغه ده چـی دحال له غوښتنی سره سمون‌ولری‌او په هغـــه کی د وخت او ځای اقتضاء ته پاملرنه وشی . د ژ بی‌ښوونکی کولی شی چی په دی برخه کی له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړی .

د گیشتالت په اروا پوهنه کی د پوهی یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي مخصوصا د پاملرنې وړ دي .

پخوا به په ښوونځيو او روزنه‌کې د زده کوونکو پر حافظه باندې ډېر زيات باراچول کيده او ډېر ځله به شاگردانو داسې معلومات حافظې ته سپارل چې په مفهوم باندې به يې هم ښه نه پوهيدل . زمونږ په هيواد کې به د عربي ژبې د زده کولو د پاره طالب العلم ((صرف مير)) ياداوه چې په نتيجه کې به يې ځينې شاگردان په عصبي نارو غتيا وهم اخته کيدل . په کوچنيوالي کې مې ډېر ځله اوريدلي دي چې خلکو به ويل ((پلانکي طالب سر مير «صسرف مير» ليوني کړ .)) د دې علت داو چې پر حافظه باندې به ډېر زور او فشار اچول کيده او شاگرد به له ذهني ربړو سره مخامخ کيده . د گيشتا لت اروا پوهنه په زده کړه کې پوهې او درك ته زيات اهميت ور کوي . د دې اروا پوهنې توصيه داده چې درسي کتابونه بايد په داسې ترتيب وليکل شي چې د ميخا نيکي يادولو په ځای زده کوو نکي د مو ضوع ژورو ته ور ننوزي ، په مطلب ښه وپوهيږي او ضروري معلوما ت يې ذهن ته وسپاري . کله چې زده کوونکي د موضوع په مطلب او مقصد ښه وپوهيږي په حافظه کې هم تر ډيره وخته پاتې کيږي او که ځينې معلومات يې له ياده هم ووزي اسا- سي مفکوره او پرنسيپ يې په ذهن کې پاتيږي او د زده کوونـــکي د شخصيت جزء گرځي .

د ښوو نکي وظيفه داده چې په زده کوونکي کې داستعجاب احساس راوپاروي ، له موضوع سره يــــې علاقه مند کړي ، او په ټاکلي مو- ضوع کې يې زده کړې ته تشويق کړي خو د لکچر يا توضيح په ځای د زده کوونکي دپاره داسې زمينـــه برابره کړي چې هغه پخپله ځينې اړيکې او د مسائلو د حل ځينې لارې خونه کشف کړي ، خپل ماغزه په کار واچوي اود موضوع ژورو تــــه ورننوزي . ښوو نکي پاسيـــف او لاس تر زنی نه کښيني بلکې داسې شرايط برابروي چې له زده کوونکي سره د موضوع په فهم او درك کې مرسته وکړي . په دې ترتيب زده کوونکي تياره لقمه نه ترلاسه کوي بلکې پخپله زيار باسي چې مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړي ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلي ، پر ځان ویسا او اعتماد پیدا کوي ، د ښېړنې له اسلوب‌سره آشنا کیږي ، دخلاق اوابتکاري فکر خاوند کیږي ، اودوړیا لاس‌ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکــه کوي .

د گیشتالت اروا پوهنې د روا جیدو نه وروسته داسې مفکوره‌مینځ ته راغله چې ښوونځی د ما شــوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښوو- نځي اصلي هدف دی او نور ټول‌تدریسي او اداري فعالیتونه د ده‌د پاره دي .

ځرنگه چې ماشوم د ښوو نځــی زړه او مرکز دی نو د Child-Centered ښوونځي اصطلاح رواج شوه .

په دې ښوو نځی کې نصاب ا ودرسي پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږي ، د ده‌سویه په نظر کې نیول‌ه کیږي.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل‌کیږي، اوهر څوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږي . له‌دی‌نه‌مخکې عمومي ذهنیت داسې و چې ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړي‌چې د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوي دي . دا مهمه نه وه‌چې ما شوم هغه مضمون زده کولی شي که‌نه بلکې مجبور و چې زده یې‌کړي‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وي د ده سویه اوز وحیه مهمه نه وه‌بلکې د ښوونکي لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکي مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځي دپاره و نه‌ښوو- ونځي د ماشوم دپاره. . د گیشتالت‌اروا پوهنې آسس په گاهي پسې‌ونه تاړه بلکې گاهي یې په آسس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وي که د گیشتالت اروا پوهنه لــــــه‌اجتماعي - اقتصادي جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتا لت سایکا لوجي د خپل وخت او چا- پیریال د ټولنیزو او اقتصادي‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی ځینی عمومی پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږی خو په دی شرط چی نومو ړی تغییر ارثی ، غریزی اود عمردپو خوالی زیږنده نه وی . نامشروط یا فطری عکس العمل د زده کړی په کټیګور ی کی نه راځی. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چی دتجربی او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږی. دزده کړی په موضوع کـــی ډیر زیات عوامل دخیل دی او لـــه همدی امله تراوسه پوری دزده کړی پـــه برخه کی یوه ټاکلی او د ټولو لهخوا منل شـــوی وا حده تیـــوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومی پرنسیپونه شته چی د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو له خوا تاییدشوی دی چی دلته به په لنډه توګه معرفی شی . لومړی باید ووایوچی په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمی عناصر دی چی د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لری . کیدی شی چی زده کوو نکی یوساده ژوندی اور ګانیزم او ښوونکی هم یو شی یایوه پدیده وی.خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یـــواورګا نیز مونو په برخه کی دمثالونو له راوړلو څخه تیریږو .

دا څرګنده خبره ده چی هرانسان زیار باسی خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومی .له لرغونو زمانو راهیسی انسانانو زیار ایستلی دی چی خپل کارونه پـــــه آسانه طریقه سرته ورســـوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو هم د علم دتحصیل دپاره دآسانو او لنډولارو دپیدا کولو په برخه کی ډیری څیړنی کړی دی . خو دا ټکی باید هیر نه کړو چی د شخص هغه ،مینه، ذو ق فعالیت او له مسوو لیت نه دړك بر خورد داسی عوامل دی چی هیڅکله د زده کړی له صحنی څخه د غیر حاضر یدلو حق نه لری . د زده کړی هغه تکنیکونه چی دلته معرفی کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر عمومي دي او هرڅوك كولىشيپه عمل كىيې تطبيق كړي او ګټه تري واخلي . راځي ترهر څه دمخهخپله پوښتنه په ساده او صريحـو الفاظو كي طرح كړو . پوښتنهداده:

كوم عوامل د زده كړي له آسا نولو سره مرسته كوي ؟ د دې‌پو ـ ښتني ځواب بهپه لاندې مادو كې توضيح كړو :

۱ـ دهدف ټاكنه : كهدزده كړيهدف ځرګند او مشخص‌وي نو خپل هدف تهپه آساني سره رسيدلـــيشو . يوه معمولي لاره داده چي‌هره ورځ په ټاكلي ساحه كي ګامو نهواخلو ، مطالعه وكړو ، په ځيږ نه لاسں پوري كړو ، او خپلي‌زده‌كړي‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه ده چي د ګيشتالت‌اروا پوهنيلهځواهواره شوي ده او هغه داچي د جز ـ ئياتو لهځيړلو نه مخكي ترهد فـهپوري درسيدو يو كلي تصويـر او ښه‌پړ انځور په ذهن كي ترسيـــمكړو. د دې په ځاى چي يو يو ګام پورته كوو بايد پړاوونه ، واحدونهعمده ځانګي تشخيص كړو ، دهغو ترمينځ اړيكى كشف كړو او لهدغي((اكتشافي الوتني)) نه وروستـــه جزئيات او لوړې ژوري‌په دقت‌سرهمطالعه كړو ، او داصلي او فرعي ځانګو ترمينځ كرښي راوباســـو .دريمه لار داده چي په غير مستقيم ډول ، او تقريبا په تصادفي توګه ،بې‌له دې چي د درسي متن په لو ـ ستلو پيل وكړو او كورني دندي‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـي وګرځو راو ګرځو اود خپلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دې صورت كي د مقالو ، داستانو نو ،او بيوګرافيو لوستنه له موږسره مرسته كولي شي . البته ځرګندهده‌چي په دغو درو لارو كي دو همـــه لاره غوره ده ځكهپه دې صور ت كيزده كوونكي د معنا او مفهوم ژورو تهور ننوزي ، روابط په ښه هتوګه درك كوي ، داساسي او فرعي‌اړ ـ خونواو همدا رنګه د كلي او جزيي‌مسايلو په توپير ښه پوهيږي ، د زده كوونكي د تخليق او ابتكـــــاراستعداد ونه روزل كيږي ، او د ميخانيكي زده كړي په ځاى ډيا لكتيكي پوهه تر لاسه كولي‌شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ــ کلکه اراده : زده کړه یوازې دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته نه راځي بلکي هدف ته درسیدلودپاره باید کلکه اراده موجوده وي هر څوك هغه څه زده کولی شي چې غواړي زده یې کړي . کله چې هدف څرګند اوجوت وي او مثبته نتیجه هم ور باندې مرتبه وي هماغو مره دزده کوونکي علاقه هم هڅــــــول کیږي.

له زده کړې سره دشاګرد مینه دهغه دتوقع او آرزو ګانو له سطحې سره مستقیم اړیکي لري . د دې خبرې یادو نه بههم بې ځایه نه وي چې د هدف رو ښا نتیا او کلکه اراده یوازې هغه وخت مثبته نتیجه ورکوي چې د زده کوونکي له استعداد اوقابلیت سره عیار شوي وي . که زده کوونکي خپلی آرزو ته درسیدوپه لاره کې له زیاتو خنډونو ســره مخامخ شي نو زده کړه په ښــــه توګه پرمختګ نشي کولی او پــه تدریجي توګه آرزو پــه نا هـیلـی بدلیږي .

ښایي دا پوښتنه وشي چې دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کې دهدف ټاکنې او کلکـــی ارادې موضوع صدق کوي خو ماشو مان نه هدف ټاکلی شي او نه تصمیم نیولی شي . په داسې مواردو کې مسئو-ولیت د تعلیمي نصاب او ښوو نکي په غاړه لویږي . درسي او تربیوي فعالیتونه باید په داسې توګه تنظیم شي چې زده کوونکي زده کړې ته وهڅول شي ،، په هغو کې د زیاتې زده کړې دپاره شوق او تمایل مینځ ته راشي او ترکومه حده چې ممکنه وي د زده کوونکي درسي باید دلوبو او تفریح بڼه پیدا کړي . سره له دې په دې برخه کې دې له افراط څخه کار نه اخیستل کیږي ځکه چـــــې ژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نه دی بلکي ستونزې او ترخه وا قعیتونه هم پکښې نغښتل شوي دي .

ماشوم باید په یوه یا بله بڼــه دخپلې زده کړې له هدف سره آشنایي پیدا کړي که څه هم چې د ده په نظر کې به هدف تت او مبهم شانته وي کلکه اراده هم د ترغیب motivation په اثر مینځ ته راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششس : یـوشمیر تجربو ثابته کړې ده چـې فاصله لرونکی زده کړه د پرلهپسيٍاو مترا کمی زده کړې په نسبتٍبنه نتیجه ور کوي . دمثال په توگه، کهپه‌یوه ورځ کی دري ساعته سر په سر ژبه تدریسس شي ډيره گټه نهلري‌د هغی په ځای بهدا بهتره و ی چې یوه نه بله ورځ پویو ساعـــتتدریسس شي . البته مترا کمه زده کړه په هغو مواردو کی ښه نتیجهورکولی شي چې د زده کړې‌موضوع پهکافی اندازه آسانه وي او هضم‌يې مشکل نه وي . .دو قفه‌لرونکی زده کړې یوه ښیگڼه داده چې یـــومطلب یا مفکوره په ذهن کی ښـــه کښیني اود بل مطلب د زده کړې دپاره زمینه برابروي .

بله دا چې وقفه لرونکی زده کړهشاگرد نه ستړی کوي ..سره لهدی دیوه درس اوبل درس تر مـــینځوقفه باید په زماني لحاظ ډیره لري نهوي . اروا پوهانو پهدی برخه کيڅیړنی کړې دي ، باید د وقفـــې د تاکلو دپاره دهغو له تجربو څخـــهگټه واخیستله شي .

٤ـ اضافي (له معیار نه پور ته)زده کړه: کهیو زده کوو نکی لـــه تاکلی معیار سره سم درسزده‌کړي‌اود حاضرینو په مخکی یي په مو ـ فقانه توگه تکرار کړې شي دي نهزده کړه ویل کیږي . خو کهچیري زده کوو نکي بیابیا خپل درســـــتکرار کړې دي ته اضافي (لـــــه نصاب نه پور ته) زده کړه وایي .

اضافي زده کړه over learningپوره گټه لري اود اصلی زده کړې په نسبت لږ زحمت غـــواړي . دمرستیالو موادو لو ستنه هـــم د اضافي زده کړې په کټیگوري کی راځي. داد ښوو نکی وظیفه ده چې زده کوونکی د تکرار ، کورني دندي‌مرستیا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړې ته وهڅوي .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یـــو مثـــا ل راو ړو . فر ضـــآ ناسو غواړئ د خوشحال ختټك یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی . ستاسو پهمخکی دوی لاری دی : لومړی دا چی یو یو بیت یادوی او له خو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نــه تکرار وی او په دی ترتیب تر پایه پوری پرمخ ځی اوټول نظم پهیـا دوی . دوهمه طریقهداده چیله سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چی ټول نظم پهیادکړی گومان کوم چی زموږ په ښو ونځیو کی لومړی طریقه ډیر عمومیت لریخود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یی داسی ښودل شوی دی چی پــه دو همه طریقه کی د بیتو نو تــــرمینځ رابطه پهښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلیتصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که پهنظم کیمنطقی تسلسلموجود ویدافکارو تداعی له زده کړی سره مرستهکویخو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکیدموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یی زده کوی په دیصورت کی لومړی طریقه غورهبر ــ یښی خو دا هم باید زیاته کړو چیمیخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو پهیادولوکی باید د (ټولی زده کړی) لهپر ــ نسیپ نه کار واخیستلشی .دمثالپهتوگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چی څوك مطالعه کوی بایـــد دانقلاب پسمنظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځایاو په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن پهښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگــه درك کولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چی زده کوو نکــی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه سـره تکرار کړی هماغو مره بهیی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه ښایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری ځکه پهدیصوــرت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږي‌اود ډیالکتیکي پروسی د درك کولو
پر ځای میخانیکي پوهه تر لاســـه کوي .

٦ـ د ترقي په‌باره کي پوهه : که‌زده کوونکي وپوهیږي چـــي د ده
معلومات زیات شوی دي اود زده کړي سطح یي لوړه شوي ده نو دا
کار د ده دمعلوماتود سطحي پـــه‌ارتقاء کي نوره هم مرسته کوي او
دزده کوونکي دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځي . زده کوونکي دي ته ضر ـ
ورت لري چي وپوهیږي آیاد ده‌کارسم دي که غلط ، ښه دي که بد .
که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږي دا کارد ده دتشو یشس ،
نارامي ، او په پای کي د نهیلـــي(مایوسی) باعث ګرځي . فرض‌کړي
چي یوخوك په توپك نـــښه و لـــي‌خو په دي نه پوهیږي چي مرد لګیږي
چیرته لګیدلي دي او له‌نښي نـــــه‌څومره فاصله لري ، آیا کولی شي
چي خپله اشتباه په آساني ســـــره‌تصحیح کړي ؟ طبعاً ، نه . په‌همدی
ترتیب ماشوم باید د مور او پـــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا
منفي عملونو ته متوجه کړی شي . په دي صورت کي نه یوازي‌دما ـ
شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکي مثبتو او ارزښتمنو کارونوته
تشو یقیږي لا هم . اروا پوهانو په‌دي برخه کي ځیني تجربي هم‌سرته
رسولي دي چي یوه یي دا ده : د (الف) ټولګي داز موینی نتیجي په
اوسط ډول د (ب) ټولګي سره یـــوشانته وی . بل ځل چي ښوو نکي
ازموینه واخیسته (الف) ټولګي ته‌یي داز موینی نتیجي ابلاغ کړي خو
د(ب) ټولګي له نتایجو څخه بـــی‌خبره پاتي شو . په راتلو نکي‌از ـ
موینه کي چي نتیجي وکتل شوي د(الف) ټولګي د (ب) ټولګي په‌نسبت
ډیر پرمختګ کړی و . اروا پوهانودده‌نه پرمختګ علتو نه داسي بیا ن
کړي د ی (١) له نتایجو څخه پـــه‌خبریدلو سره زده کوونکي هڅـــه
کوي چي سم ځوا بونه تکرار کړي(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه
ګانو څخه ځان وژغوري ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا
نور هم هڅول کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ـ تکرار: دمعلو ماتو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیـــت لري . انسانان له ډیرو لرغونـــو زمانو څخه په دی رمز پوهیدلی‌دی. دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسا نیږي او په چټکتیا سره‌ترسره کیږي ، داشتباه ګانو چانسن کمیږي ، او زده کړی معلومـــات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیر یږ ي بلکې تر ډیره وخته پوری دوا م کوی . البته د تکرار بهتر شکل‌هغه دی چې زده کړی موضوع یا مهارت‌په نوی چاپیر یال او نوی حالت کې و ازمویل شی . مثلا که چا موټر په‌سم او هوار سړك کې زده کړ ی وی باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کې‌هم موټروچلوی.

یا داچې زده کوونکی په یوه‌چا پیریال کې د کومې نارو غتیا تداوی کړی وی بنایې چې په یوه بله سیمه کې (چې په اقلیمی یا اقتصـــا دی لحاظ هغې بلې منطقی سره تو پیرلری) هم خپله تجربه تکرار کړ ی په طبیعی پوهنو کې تکرار معمو لایو شانته نتیجې ور کوی خو پـــه اجتماعی ، سیاسی ، او کلتور ی چارو کې باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توګه او احتیاط ســـره‌استفاده وکړو . له دی امله ، بنه تکرار هغه دی چې میخا نیکی بنـــه‌ونه‌لری بلکې په‌نویو شرایطـــو او حالاتو کې له پخوا نیو معلو ماتو اوتجربو څخه په‌بنه توګه استـــفا ده وشی .

۸ـ تطبیقی زده کړه : انسان یوهدف لرونکی مخلوق دی. نودی‌چې هر څه کوی او یایې زده کوی‌بایـــدیوه عملی ګټه ولری او څه نتیجه‌ور باندی مرتبه وی . اوس څوك د یونانی فیلسوف (ارسطو) له دی نظر سره سر نشی خو څولی چی‌وایی : ((بهترین علم‌هغه‌دی‌چې‌ګټه یی لزه وی .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده‌کوی‌بلکې‌ددی د پاره یی زده کوی چی د انسان‌ژوندبنه شی اود علم په‌برکت خپلی اړـ تیاوی پوره کړی او ستو نزی حـــل کړی. د زده کړی په باره کې بایـــد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایو چې لومړی : ښه زده کړه هغه‌ده چې تطبیقي اړخ ولري . دو همه دا چې هره زده کړه په هغه وخت کې پاینبت لرونکې وي چې په‌عمل کې تطبیق شوي او از مویل شوی‌وي . په تطبیقي زده کړه کــــې د نظري معلو ماتو صحت او سقــم‌اثبات ته رسیږي ، پخواني معلومات تکرار یږي ، له عمل سره ار تباط‌پیدا کوي ، او نتیجه‌یې‌دزیاتې‌زده ـ کړې د تشویق موجب ګرځي .

۹ــ ((امسا پیزه)) زده کړه :لکه‌ګوړ او نا توانه (بې سیکه) سړي چې امساته ضرور ت لري هماغسې‌ماشومان (او ښایي لویان) دزده ـ کړې په وخت کې له ځینو (امسا ګانو) څخه کار اخلي .

دمثال په توګه ، دلومړي ټولګي‌شاګردان د شمیر ؛ په‌مضمون کې‌د ګوتو په ګڼلو سره د جمعې‌او تفریق‌مسایل حلوي . یادا چې د دري ژبې زده کوونکي د لیکنې یاوینا په‌وخت‌کې له ځان سره سوچ وهي چې د ذیروح جمع په (ان) اود غیر ذیروح‌جمع په (ها) سره راځي نود (مرد) جمع باید (مردان) راشي . دغه‌ډول«امسا ګانې» له زده کړې سره‌پوره مرسته کوي خو اروا پوهان توصیه‌کوي چې باید د دغه ډول «امسا ـ ګانو» استعمال موقتي‌وي او د عادت‌په غوره نکړي .

۱۰ــ فعاله زده کړه : د ښوونې‌او روزنې متخصصان زیار باسي چې د عنعنوي پاسیف تعلیم په‌ځای‌فعاله زده کړه رواج کړي . پخوا به ځینې ښوو نکې د درسي ساعت له‌پیل نه ترور وستې شیبې پـــوري غږیدل او له زده کوو نکو څخه به‌یې غوښتل چې فقط غوږ ونیسي ، هیڅ حرکت ونکړي ، پوښتنه‌ونکړي‌او هر څه چې ښوونکي ور ته وایي هغه ټول په پټو سترګوومني. لیکن‌اوس د ښوو نې او روزنې مسو ـ ولین کوښښ کوي‌چې زده کوونکي‌په درسي ساعت کې زیاته ونډه‌وا ـ خلي ، دهغوی استعداد ونه په‌کـــاروا‌چول شي ، پوښتنې وکړي،پخپله لار پیدا کړي ،د ښوو نکې ســـره‌مباحثه وکړي ، پر ځان اعتماد پیدا کړي ، او دابتکار ی فکر خاوندا نشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريمه برخه
ژبښوونه

په دوهمه برخه کې مو د زده کړې ځينې مهمې نظريې شرح کړې اوس د دې وخت را رسيدلی دی چې پور تنی نظريې د ژبې په ډگر کې پلې کړو . لومړی به د ژبې دزده کړې ځينې مهم اړخونه بيان کړو او ور پسې به زموږ په هيواد کې دژب ښوونې پسې منظر وښـــودل شي .

دژبې د زده کولو ځينې مهـــم اړخونه :

د (ارسطو) له وخت نه را په ديخوا انسان ته ناطق حيوان ويل شوي دي دمريې توب په دوره کې چـــې غلامانو ته د انسان په نظر نه کتل کيده مريونه به يې د((ناطق ابزار)) په نامه يادول . مقصد دا چې انسان له حيواناتو څخه دژبې او وينا په درلودلو سره ممتاز گڼل شوی دی او مريې هم د نطق په برکت له نورو ابزارو څخه امتياز در لود . اوسنی اروا پوهان هم په دې عقيده دي چې انسان دماغزو او وينا په بر کت د حيواناتو له نورو څخه ډير ليـــرې شوی دی . په دې حساب ، ژبه د انسان په ټولنيز ژوند کې ډيـــر زيات اهميت لري او له همدې امله ويل شوي دي چې ژبه د تمدن عراده ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کی دلغاتو نقش ډیر مهم گڼلی دی دوی وایی چی‌د چاپیر یال پـــه‌پیژندنه او په کار اچونه کی ویی پانگه (دلغاتو ذخیره)اساسی رول‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانگی ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) گڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کی داثابته ده چی ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو بانډی احاطه لری اوپه عملی ژوند کی یی پــکار وی . ځینو څیړنو ښودلی ده چی ړانده شاگردان د کنو شاگرانو په‌نسبت ذکی دی چی البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانگی توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکړه او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو·زده کوو نکو پـــه تناسب زیاته ویی پانگه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کی هم زیات ارزښت لری . ډوزیات شمیر کسان چی په ژوندکی له ستونزو او ربړو سره مخاـ مخ‌کیږی علت یی داوی چی هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توگه نشی څرگند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چی اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرگندو الفاظو کی افاده کـړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرگند ونه دپوهی‌اوعلمیت غوره نښه گڼـــله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لـه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمی یوازی سمبولو نه‌نه دی بلکی‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چی دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنگ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چی ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری گڼله کیږی . د ژبی دښو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دی‌لاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :

۱ـ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .

۲ـ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینـــــه برابره شی .

۳ـ د پوهنو په اختصاصی څانگو کـی دی اساسـی کلمی‌او اصطلاحات زده کوو نکو ته وروښوول شی .

٤ـ پرسم تلفظ ، د کلمو ســـم‌انتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .

دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جـــی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیـــــت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپــــل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټـــه‌واخلی .

په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسنی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هـــم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آوا زونه لـــه‌خولی څخه راباسی او وروسته پـــه دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیـــافعاله بڼه غوره کوی .

ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدايي الفاظو داستعمال پــه‌وخت کي ماشوم ته‌تي ور کول‌کيږي
يااوبه ياد لوبو شي ور ته راو پل‌کيږي او دمکا فا تو په نتيجه کــي
ماشوم د نورو الفاظو زده کړي ته‌تمايل پيداکوي . هغه ماشو مان‌چي
دلويانو سره زياته ناسته ولاړه لري‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چي لـــه
خپلو همځولو سره لوبي کوي دژبي‌په‌زده کړه کي زيات پرمختګـــــک
کوي .

کله‌چي ماشو مان ښوو نځي‌ته‌داخل شي د هغو سويې يو له بلــه
توپير لري . دځينو ماشو مانو د لغاتو ذخيره د نورو ماشو مانو په
نسبت زياته وي او مطلب په ښه توګه افاده کولی شي . ښوو نکي
بايد داسي خبري ونه کړي چــــي‌ضعيف او بيرته پاتي شاګردا ند
کمتري ، شرم يا خجالت احساس‌وکړي. که ښوو نکي ووايـــــي :
«وګورو پلا نکي هلك څومره ښـــي‌خبري کوي او تاسي يې نشـــي
کولی)) احتما ل لري دغه جملی‌د زده کوو نکو پرسا يکالو جی‌ناو ړه
اغيزه وکړي اود هغو جرات سلــب‌کړي.

شر ميد ونکي‌او محجوب‌شاګردان‌بايد وهڅول شي چي خبري وکړ ي
اود مهرباني لاسس پررا کشس شي .

د اد ښوونکي وظيفه ده چي پـــــه‌ټولګي کي د ټولو زده کوو نکــو د
پاره دخبرو کولو زمينه‌برابره کړي،دهغوی د کمتري احساس له‌مينځه
يوسي ، او همکار ي او ونـــــــې‌اخيستلو ته‌يې تشويق کړي .
د ځايونو ليدنه ،د کار تو نـــــي‌فلمونو ښودنه ، او دور ځنيــــــو
جريا ناتو په‌باره کي پوښتنه‌شاګر دانو ته ددی موقع برابروي چي‌په
مباحثه کي ګډون وکړي ، خپـــــل‌نظرونه څرګند کړي ، نوی شميا ن
زده کړي ، اود خبرو کولو مو قـــع‌ترلاسه کړي .

نه‌يوازی دماشو مانو په برخه‌کي‌بلکي د لوړو ټولګيو په‌برخه کي هم
بايد دوينا ، کنفرانسس او خبـــروکولو دپاره مساعد چانسس برابرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې باید له زده کو ونکو سره مرسته وشي چې د مو- ضوع مرکزي هسته وپېژني، لـــه‌موضوع نه د باندې خبرې ونه‌کړي لغتونه په مناسب ځای کې استعمال‌کړي، نحوي اشتباه ګاني ونه کړي تلفظ او آهنګ ته پاملرنه وکړ ی اوکه ممکنه وي له ادبي تشبيهاتو او هنري‌فور مونو څخه استفاده وکړي‌دوېنا په وخت کې باید دبې لزو مه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونیوله‌شي . د وینا آهنګ او ژستونه دې له موضوع سره متناسب وي . ددې‌پاره چې وینا سړه ، وچه ، بـــې روحه او یکنوا خته یا مبتذله نشي‌زده کوو نکو ته دې دوینا کولـــو تکنیکونه ورو ښودل شي .

ژبني مهار تونه :

ژبني مهار لونه څلور دي : اوریدل ، ویل ، لوستل او لیکل دویلو په‌باره کې مو مخکې خبرې وکړې.

اوس به د درو نورو مهار تو نوپه‌باره کې په لنډه توګه ځینې غـــټ غټ ټکې شرح کړو .

اوریدل :

د ژبې د زده کولو لومړی شر طاوریدل دي . د ما شو مانو په ما- غزو کې د اوریدلو له لارې مفکوري‌عقیدې ، انګیرنې او معلو مات سره یو ځای کیږي‌اود هغوی شخصیتونو ته تشکل ور کوي . دوی له همد غو معلوماتو ، مفکورو عقیدو، اوانګیر نو سره ښوو نځې ته را ځي).معمولا ماشو مان هغه څه اوري چې ډراما تیك شکل ولري اود هغوی پاملرنه ځانته واړوي . لو یان کولی شي‌له‌مخکینی پلان سره سم داوریدوپرو- ګرام تعقیب کړي خو دماشو مانو اوریدنه په تیره د ښوونځي‌نه مخکې دوره کې تصادفي بڼه لري . ماشو مان ښایي دویو نکي له خولـــې څخـــه یوه یادوی جملې و اور ي‌او نورنو د خپلو خیالونو لړي‌پسې تعقیب کړ ي . دا دښو و نکي په مهارت پوري اړه لري چې څنګـــه دماشوم او ریدنه په چاپېنل کـــې‌واچوي او هغه له خوږو خوبونـــو او رنګینو خیالونو څخه د واقعیتونواو اړتیا و نړۍ ته رابولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکـوونده ده چې داوریدلو په‌برخه کې‌د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب‌کړی . ځینې کورنی زیار باسی‌چی دخپلو ماشومانودپاره داسی‌همځولی‌ولټوی چې د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاری لهجې په استعما لولو کې مهارت ولری . که څه هـم میندی پلرونه د دی حق لری چې دخپلو ماشومانو دښی روزنی پـــه خاطر د هغودپاره مهذب همځولـــی‌پیدا کړی خو په دی کار کی بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شی‌چی په اولاد کی یی دتبعیض اوله نورو څخه دکرکی احساس پید انه‌شی . هر څومره چې د همځولـو د پیدا کولو پروسې ته طبیعی بڼـــه‌ورکړه شی هماغو مره به بهتـــره وی .

په ښوونځی کی‌هم بایدداوریدلومو ډل وړاندې شی . لومړی مو ډ ل پخپله دژ بې ښوو نکی دی . زده کوونکی همیشه دده خبری اور ی او تقلیدوی یې . له ښوونکی څخــه‌طبعا داتوقع کیږی‌چی‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبـــی او فصیحی و یـنا نمونه او مثال وی . دده له‌خولی‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شی . دڼیپونو ، ریکار ډونو ، را ــ دیویی پرو گرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل همزده کوونکو ته د دی فرصت ورکوی چی فصیحه‌ویناو اوری او ددغه شان وسایلو پـــه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنگ‌زده‌کړی . ترکوم ځایه چی په ښوو ــ نځی پوری اړه لری داوریدلـــو دمهارت تقویه تر پر وگرام لاند ی راتلای شی خو په عمومی‌ډول‌اوریدل‌یو تصادفی کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کی‌هر ډول خبری اوریدل کیږی .

داوریدلو د مهارت دپیـــاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چی ښوونکی ځینې گټور متون لولی اوپه‌پای کی له زده کوو نکو څـــخه پوښتنی کوی . کله چی پر ټاکلی موضوع باندی تود بحث پیل شـــی هغه زده کوو نکی چی د مضمو نمتن یی په دقت سره نه‌وی اوریدلی پخپله دپښیمانی احساس کوی اوله ځان سره وایی کاشکی دښو ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اور یدلی وای . بل وارته به ،که‌خیروی دښوونکی خبری په دقت ســــره‌تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دی‌چی‌که ښوو نکی ګټور او په زړه‌پوری مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی نو زده کوو نکی به ټولی خبری په‌شوق او مینه واوری . که ښوونکی د زده کو و نکو پــا ملر نـــه خـــپلـی خـو ا تــه را وانه ړوی معنایی داده چی د ده‌وینا جالبه اوپه‌زړه پوری نه ده . دا خبره قسما سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــی‌درس باید جالب او په زړه پوری وی . خو په دی‌برخه‌کی‌له افراطڅخه کار اخیستل دزده کوو نکود پاره ګټه نه‌لری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی هغوی یوازی لــه ډرا ما تیـکـو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر وخت درنګینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړه‌او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزیک‌او کیمیا د فور مولونو یادو نـــه د شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو ځلی د جغرا فیی د تدریسی ټولګی‌ته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری په‌باره کی درس ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنګلو نو په باره کی ډیری په زړه‌پوری‌خبری‌وکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندی‌راوستلی وو . د درس په‌پای کی می‌له زده کوو نکو څخه پوښتنــــه‌وکړه چی افریقا چیری واقع ده ، هیڅیا سم ځواب رانه کړ ځکه‌هغوی‌یوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکی‌برخی ته‌پاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډک‌کړی‌و.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــی‌سړی دچاپ شوو یا په لاسی لیکل شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . **یعنی‌دلو ستلو په‌مهارت‌کی** دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له عین عبارت څخه ټول خلك هما غـه‌یو ډول معنا نه اخلی ځکه چی په‌ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی ځینی کلمی له ارزښتونو سره تړلی دی . نه یوازی افراد دیوی کلمی په اوریدلو سره مختلـــف عکس العملونه څرگنـد وی بلکـی تولنی هم مختلفو کلمو ته بیلا بیل ارزښتونه ټاکی .

که څه هم پنځه نیم کلن ماشومان دښوونځی درس تعقیبولی شـی خود اکثرو اروا پوهانو په عقیده که چی ماشوم شپږ نیم کلن شـی په لوستلو کی به له خاصو ستو نزو سره مخامخ نشی او د لوست درس به په ښه توگه تعقیب کړی شی. دماشومانو د تشویق دپاره معمولا له رنگه انځورونو او ښکلو تابلو گانو څخه استفاده کیږی . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همـــدارنگه د هغوی دکورنیو اجتماعی ـ اقتصادی موقفونه یو له بله توپیرلری . ښوو نکی باید څپل زده کوـ ونکی وپیژنی او د هر یوه دتشویق دپاره له مناسبی وسیلی څخه کار واخلی .دمثال په توگه ، یو ماشوم له حیواناتو سره ډیره مینه لری .د دی دپاره چی نومو ړی ماشوم لـــه لوستلو سره مینه پیدا کړی هغه ته یو داسی کتاب ور کول کیږی چی دحیوا ناتو تصو یرونه او د هغوپه باره کی قصی پکښی را غلی وی .ماشوم ته ویل کیږی : ((دا ښکلی انځورونه وگوره .د هغو په باره کی قصی هم لیکل شوی دی . دغه قصی ولوله او که لوستلی یی نشی لـــه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړی مرحله کی اکثر ښو ونکی له چار تونو څخه استفـــاده کوی. دچار تونو په ذریعه د لوست تدریس معمولا مثبته نتیجه ورکوی دماشو مانو د لوست مضمون باید په داسی مهارت سره تدریس شـــی چی دزده کوو نکو په نظر دتفنـن او سر گرمی ښه ولری خو په ضمن کی یی دوی په لوستلو کی ښه پر مختگ وکړی . همداغسی چی ما ـ شومانو ته ترخه دوا په خوازه کپسول کی ور کول کیږی د هغوی زده کړه هم باید ظاهرا تفننی بڼه ولری. له بده مرغه ځینی داسی ښوو نکی هم شته چی ماشو مان له ښوو نځـــی څخه بیزاره کوی . هر سهار چـی ماشوم له خوبه راپورته کیږی نـــو لومړی جمله یی داوی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادی ، زه نن مکتب ته نه ځم !))موریې په وعد او وعید اومهې خواری ښوونځی ته استوی .

داسی ماشومان چی په ژړاښوونځی ته لیږل کیږی په حقیقت کی دمربوط ښوونځی په بی تفاوتی اوبی کفایتی باندی شاهدی وایی . دتاسف خبره ده چی دلومړی ټولګی ځینی شاګردان هره ورځ درخصتی دوریځی په امید خپلی ګوتی ګڼی اوهره شیبه دکورنی له غړو نه پوښتنه کوی : ((نن څو شنبی ده ؟ جمعه کله راځی ؟ شکر خدایه سبا ته جمعه ده که نه موری ...؟ اوداسی نور .))

دچمتو والی د دوری یواز ینی هدف دانه دی چی دماشوم د زده کړی دپاره زمینه برابره کړی شی بلکی د دی په ضمن کی ښوونکی زیار باسی چی ماشوم له زده کړی سره مینه پیدا کړی او خپل چاپیریال وپیژنی . ښوونکی یوازی د نصاب دبشپړولو مسوول نه دی بلکی د ده وظیفه ده چی د زده کوونکی شخصیت ته انکشاف ورکړی دهغه .بدنی ، ذهنی ، اخلاقی ، روحی او ایستیتیکی اړ تیا وته پاملرنه وکړی.

دلوست په تدریس کی باید د ماشوم روحیه ، سویه او استعدادپه نظر کی ونیول شی . لوست باید میخانیکی بڼه ونه لری. ماشوم باید داسی وروزل شی چی د لوست په معناو پوهیږی ، او لوستل شو ی عبارت تفسیر او ارزیابی کړی شی ځینی داسی ذکی ماشو مان شته چی د کتاب پر تصویر ونو او عبا رتونو باندی انتقاد هم کولی شی . ښوونکی کولی شی چی ماشو مانو ته ووایی : ((دا ډیر ښه کتاب دی خو کله چی تاسی لوی شی له دی نه به بهتر کتاب هم ولیکلی شی که ستاسو په نظر په کتاب کی کو مه نیمګړتیاوی مانه یی راو ښیی .)) په دی ترتیب ، ماشومان د تکامل اوانکشاف له مفکورو سره آشناکیږی او پوهیږی چی ښه والی او بدوا لی نسبی مفهومونه دی .

د زده کوو نکو د لوستلومهارت ته په انکشاف ور کولو کی باید دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکی باید د لوستل‌شوی عبارت په‌مفهوم‌ښه وپوهیږی.

۲ ـ دلوست په ترڅ کی بایدنوی‌لغتونه ، فقری ، او ادبی ښېګڼې‌زده شی .

۳ـ کله چی زده کوو نکی لـــه‌ځان سره مضمون لولی نو باید د شوندو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو څخه ډډه وکړی اود لوست په‌ترڅ کی داسی حرکات ونکړی‌چی‌نور کسان اخلال کړی .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږی باید دوقفی ځای ، دآهنګـــګ دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلی او شمیر په تناســـب د آواز دلوړ والی یا ټیټوالی رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتی شیبه‌کی دوقفی وخت او د تاکید پر ځـــای‌فشار او داسی نور شرایط په‌نظـر کی وساتل شی .

٥ـ په کومو ځایونو کی چی ادبی‌ښکلاوی ، فکری ژور تیاوی ، او یا دمفهوم پیچلتیا وی موجو دی وی‌هلته دی زیات توقف وشی او که لازمه وی عبارت دی له ځان سره په‌مکرر ډول ولولی .

٦ـ دهر فصل یا غټ څپرکی‌په‌پای کی دی عمده ټکی په فکر کی راوړل شی او مهم مطالب دی حا فظی ته وسپارل شی . دبیلا بیلـو څپرکو او برېګر افونو تر مینځ اړ یکی دی په انتقادی نظرو کتل شی له ځانه دی وپوښتی : دلیکـــــوال‌اساسی هدف څه شی دی اود مو ـ ضوع مرکزی هسته څه شی ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړی دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښـــــی‌لیدل کیږی ؟ آیا د منطقی او بدیعی اړخونو ترمینځ تناسب یی په نظرکی نیولی دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسی نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزی ؟ که ځواب‌مثبت وی نو بایددلایل یی په ښه شی .

دا د ښوو نکی وظیفه ده چی د علومو او ادبیاتو په ساحه کی‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبی‌شاهکار ونه ورو پیژنی اود هــــغو لوستلو ته‌یی وهڅوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكل :

دليكلو اهميت له دې څخه هــــمڅرگند يږي چې (مكتب) دليكلوځاى تهويل كيږي .

اما دليك ستر اهميـــت له دې‌حقيقت سره اړه پيدا كوي چې د بشريت خاص تاريخ دليك لەتاريخڅخه پيل كيږي .لكه چې گويا د بشر تمدن دليك زيږنده وى . البته دا وروستى خبره سمه نه ده څو په عنعنوى توگه مور خان دليك لەپيدا ښښت نه مخكې دورى ته ((دتاريخ‌نه مخكې دوره ـ دما قبل‌التاريخ‌دوره))وايي . ليك دبشر يت د فرهنگــــى موار يثو پەساتنه او انتقال كې ډيرزيات ارزښت لرى . دنړى نامتــــو ليكوال د خپلو ليكنو پەبركت نــەيوازى د خپل عصر له خلكو ســـره خبرى كوى بلكې د راتلونكونسلونوغوږونو ته هم خپل پيغام رسو لى شى . دليكوال واقعى مرگ هغــەوخت پيل كيږي چې څوك يې آثار نەلولى او افكار يې په محو كيدلو محكوم شى . څرنگه چې ښه ليكنه دانسان نوم ژوندى ساتلى شي نوپەښوو نځيو كې د ليكلو مهارت ته زياته پاملرنه پەكار ده . كله چې دليكلو پەباره كې خبرى كيږي اكثر خلك په شكلياتو باندى بحـث كوى‌يوشمير كتا بونەچې د ليك داصولو (اصول انشاء) په باره كې ليكل‌شوى دى . زياتره دالفاظو انتخاب دپريگرا فونو يو والى او انسجام ،اطناب او ايجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقيط اصول ، د تشبيهاتــــو اواستعارو استعمال ، او داسى نورو شكلى مسايلو پەباره كې توضيحات‌ور كوى خود ليكنى ((پيغام اورسالت)) لەنظره غور څوى .

دليكنى عمده هدف بايد مفكوره او رسالت وى . د ليكوا لى پەباره كې مهمه پوښتنه داده :

ليكوال غواړى څه ووايي (يا پەبل عبارت ، د ليكنى مقصد څه شى دى) آيا خپل مقصد يې پەسمەتوگەبيان كړى دى ؟

البته د دى خبرى معنا دانه ده چې پەليكنه كې شكليات ارز ښت نەلرى . شكل بايد له مضمـــو نسره متناسب وى . په هره ليكـــنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې اساسي او ټاکو نکـــې اړخ مضمون دی . په ادبي مضا مینو کې دمحتوا تر څنګ شکل هم خـــاص ارزښت لري . یو پیاوړی لیکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه کوي او د هغوی تناسب په نظر کې ساتي .

څینې ښوو نکې د مقالو په ار زیابي کې شکل ، سبك ، گرامر ، او املا ته کوري او دمقالې اصـــلي مفکوري او پیغام یې له یاده وزي . خو که چیری ښوو نکې او زده کو ونکي خلاق فکر او ابتکار ته د لو- مړیتوب حق ورکړي نودوی به د مقالې له لوستلو څخه خوند وا خلي او فرعي شیان به پر اصلي مفکورو باندې سیوری ونه غور ځوي . پـــه لوړو ټولګیو کې باید زده کوو نکي دڅیړنې له اسلوب سره آشنا کړی شي او د علمي میتود پرنسیپو نه او تکنیکونه ورو ښودل شي .

د اروا پوهانو په عقیده ، دلیك په ښو و نـــه کې با ید د ا لانـــدې ټکي په پام کې ونیول شي :

۱ـ پریږدی چې زده کوو نکي د لیکنې موضوع پخپله انتخاب کړي اوله خپل ذوق سره سم مقاله ، شعر کیسې یا درامه ولیکي .

۲ـ زده کوو نکو ته دی دسبك په خوښولو کې آزادي ورکړه شي او ترممکنې اندازې پـــوری دی دفور مالیزم او شکل پرستی مخـــه ونیوله شي .

۳ـ دگرامر او املاء په باب انتقادی افراطي بڼه نه غوره کړای .

٤ـ دلیك ښوو نې څینې قاعدې دې د ضرورت په وخت کې په تطبیقي بڼه تشریح شي .

٥ـ دلیکنې دسویې لوړ ول یوازې دژبې دښوو نکي وظیفه نه ده بلکې نور ښوونکي هم باید د خپلو کارونو په ساحه کې زده کوو نکي لیکنو او څیړنو ته وهڅوي .

٦ـ دلیکنې اساسي هـــدف د مفکورو انتقال دی . ښوو نکي او زده کوو نکي باید دغه اصل له نورو تکنیکونو څخه لومړی او مقـــدم وګڼي .

۷ـ کوم زده کوو نکي چې پـــه لیکوالی کې تبارز وکړي د هغو د تحسین او تقدیر دپاره دی مناسبې لاری چاری ونیول شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ښولنه کې دڅب ښوونی‌پس منظر:

په افغانستان کې د عصری ښوونې او روزنې تر رواجیدو اوتعمیم پورې ژبه په جوماتونو کې تدریس‌کیده . کله به چې ملاامام دسهارد لمانځه اود ځانه فارغ شونو یوویو طالب بەیی راغوښت او په‌ خپل څنګ کې بەیی ځای ورکاوه . زده‌کوونکی به معمولا لومړی د تیری ورځې درس داستاذ په حضورکې‌تکرار اوه او بیا بەیی په نوی‌درس پیل کاوه . استاذ به هغومره‌جملې‌یافقرې لوستې چې طالب العلم به وروسته لوستلې او تعقیبولې شوې‌درس به د ضرورت په اندازه‌تکرازیده او هر وخت به چې استاذمطمئن شو چې طالب درس زده‌کړی دی نو ورته ویل بەیی اوس‌ولاړ شه ، هلته کښینه او خپل سبق دې ضبط کړه . سبق بەمعمولاپه جهر تکرار یده او دطالبانو آوازو نه بەله لیرې څخه هم‌اوریدل‌کیدل . په دې ترتیب بەیویو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیر بەډیر زیات و واو استاذ بەرسیدګې نشوې کولای نورسید لو طالبانوبەنورو وړو یا مبتدې طالبانوته (چې دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چې طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذپه اجازه رخصت شو . ځینو طالبانو بەد خط لەزده کولو سره هم‌علاقه در لوده . هغوی به د کړکې (نې) قلم ، لەسیاهی نه ډکەمشوانۍاود لرګې یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مەلیکله او زده کوونکی به ور پسې لیکله . کله به چې تخته ښه ډکەشوه او استاذ به اصلاح کړه نوبیا بەطالب ډنډې ته ورغی داوبو پەواسطه به یې لیکل پاك کړل ، یو څه خټه بەیی په تخته ووهله اوڅنګل بەیی پەرا تیره کړه بیابه یې څنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصادی و ځکه چې کاغذ بەنەمصرفیده یوازینی مصرف سیاهی وه او دکړ کی قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثربەله استاذانو څخه زده کیده.دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینوکسانو به د ضرورت په وخت کې حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړې (ضرب زبانی)د ابجد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ٣٢) په ځای بهیی(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال ار بعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل وو . په عمومی ډول تعلیمی نصا ب په لاندی ډول و :

١ــ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن شریف ، خلاصه کیدانی ، قد وری، منیه، کنز ، صرف میر، د ا ســی نور.

٢ــ دری : پنج کتاب یا پنـــج گنج(چی بی له معنا کولو ځخه به فقط په عبارت لوستل کــیـده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامه دهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب ته په ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کــړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنی ځینو بهپه فقه ، ځینو بهپه نحو او نورو به د نظم په کتا بونو کی مهارت درلود . په دری ویونکو سیمو کی د خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمی نصاب پهلږ تفاوت سره د پښتـــو ویونکو په شان و او غالبا داســـی ترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســـــتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــــه کیدانی ، قد وری ، منیه ، کنـــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو بهپه خپلو کور ونوکی رشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په ځرنگوا لی کی د استاذ اود شاگرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاگرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچی طالب ملایا قاضی شی نو هغه تهبه دفقهی کتابونه تدریس کیدل او که مقصد به میزرا کیدل وونو پهمراسلات ، انشاء گانو او ملاتیپوبهزوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شـــوو مکتوبونو مجموعه وه چی یو مکتوب بهپه بل پسی سر پښس شوی وو او ټول بهیی په یوه لرگی باندی راتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب ښوو نې اصول اکثر پــر تحت اللفطی (ټکی په ټکی) ترجمه‌او دګرامری قواعدو پر یادولو بناشوی‌وو . د(صرف میر) یادول‌د طالبانو دپاره ډیر ګران وو . په عوامو کی‌داخبره مشهوره وه چی «دسر میر (صرف میر) یادول سړی لیو نـی‌کوی». تحت اللفطی ترجمی به‌اکثرو شاګردانو ته د دی امکان نه ور کاوه چی دموضوع په اصلی مطلب وپوهیږی بلکی شاګرد به دغو یبواونامانو سه لغتونو په سیند کی لاس اوپښې وهلی او دمطلب ساحل‌ته‌به‌نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چی په‌کوچنیوالی کی له استاذانو نه‌سبق ویلو هغوی به د(خواهد شــد) ترجمه په (وغواړی کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تاسره‌به درس وغواړم در کول) باندی کوله . مونږ نه پوهیدوچی(وغواړی کیدل) یعنی څه ؟ درسی متون هـم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثــر نمونې وی . مبتدی شاګرد ته بـــه کلاسیک آثار ور ښوول کیدل او هغه به‌په مشکله سره څو جملی‌زده‌کولی شوی .د زده کوونکی سویه‌په‌نظر کی نه نیول کیده او محتوا به په‌الفاظو کی ور که شوه . طالبانوبه درس د توتی په‌شان زده کولو دنوی طریقی او نوی فکر دپار ه‌لاره‌نه‌وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدی ګلستان) به چی د لومـــړی‌ټل‌دپاره د ترجمی په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمـــی‌نصاب کی د روحیاتی ترتیب پــر ځای منطقی ترتیب غوره ګڼل کیده‌د ژب ښوونې په پرو ګرام کی محاـ وره نه‌وه شامله . ډیر داسی کسا ن‌وو چی دنظم زیات شمیر کتابونه به‌یی لوستلی وو خو د دری ژبـــی‌یوه ساده جمله به‌یی نشوه ویلا ی څکه چی کتابی ژبه له محاوری‌څخه‌لیری وه . شاګردانـــو به له زړو (ارخائیک) لغتونو سره آشنا یی‌در لوده خو په ژوند یو لغاتو به‌زیا ت نه‌پوهیدل . دلته ماته یوه قصه راپه‌زړه شوه او هغه د اچی مونږ یـــو وخت د خپل استاذ سره کابل تـــه‌راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چی چای راوړ خو یوه‌پیاله‌کمه وه . زمونږ یوه ملګری چی تـر سکندر نامی پوری نظمو نه یـــــی‌لوستی وو ، سماوار چی ته غږکړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور) مقصدیې دا وچې پیاله راوړه مګر سماوار چي نیوـ هیده چې ملګری په کومه ژبه را ته ګړه دی تر څو چې یوې پیالې ته‌موـ اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چې ښوروا راوړل شوه استاذ سماوار چی ته وویل :((فلفل بفرمائید)) یعنې تور مرچ راوړه . دا ځل بیاسماوار چې حیــران ووچې استاذ څه وایی . ورو‌سته چې استاذ یو شاګرد په (فلفل) پسیواستاوه په ټول بازار کې یی(فلفل) ونه موندل ځکه چې دا کلمه دکا ندارانو ته نا آشنا او کتابی ژبــه وه .

زموږ په ښوو نځیو کی لا تــــر ډیره وخته هماغه د ترجمې او قواـ عدو دیادولو پخوانی طریقې مرو جې‌وی .

په ژبه‌کې محاوری ته پاملرنه نه‌کیده او داسې ښکاریده لکه‌د ژبې زده کړه چې فقط دلغاتو دقاموس یادونه وی . ښوو نکی به ددوهمې ژبې دتدریس په وخت کې‌د کتا ب‌عبارت لوست او تکی په تکی به‌یې ترجمه کاوه اوورپسی به‌له زده‌کو ونکو څخه غوښتنه کیده چې‌عبارت ولولی او ترجمه یې کړی . د دې په څنګ کې به البته ښکلی خــط (خوشنو یسی) ته‌هم پاملرنه کیده. تر‌ډیره وخته پورې دښوو نې عمده هدف میرزا کیدل وو . وروستــه دمیرزاکلمه په کاتب یالیکو نکی بدله شوه کله چې مسلکی(حرفه‌یی) ښوو نځی جوړ شول نو په عامه ذهنیت کی هم بدلون راغی او خلك په دی‌پوه شول چې میرزایی د ښوو نځی یوازینی هدف نه دی .

دموږنی ژبې دتدریس پخوانـــی‌بڼه :

زموږ په ښوو نځیو کی‌مور نی‌ژبه په ډیره ساده او نیمګړی بڼــه تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه‌پوهیدل چې څنګه درس ورکړ ی ځکه چې هغوی نه دپیدا ګوژی لــه‌میتودونو سره آشنا وو او نه یــی درسی لارښود درلود .

په نورو مترقي هیوادو کی درسی‌کتابونه ځانته لارښود هم لری چې په هغه کی ښوو نکی ته لار ښوونه‌شوی وی چې کتاب څنګه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، په درسس باندی ښنگه پیـلوکړی ، په څه ډول د زده کوو نکی توجه جلب کړی ، درسس ښنگه‌ختم‌کړی، د درسس اصلی مقصد څه دی او کوم ډول مهارت، احساسات اومفکوری زده کوونکو ته ورکوی، کوم تکی پکښی لومړی در جه اهمیـــت‌لری او د درسس په‌پای کی زده کو- ونکو ته‌څه ډول کورنی چـاری‌ور سپارل کیږی . برسیــــره پر دی ، درسی لارښود ښوونکی ته دارزیابی‌سیستم هم ورښیی او ښوو نکی ته لارښوونه کوی چی د خپل مو فقیت‌اندازه په‌څه توگه امتحان کړی او داسی نور . مگر دلته نه‌یواز ی دی‌کار ته پاملرنه نه‌وه شوی بلکی د کتاب اکثرو لیکولوا ته پخپله هم دتدریسس لاری چاری نه وی معلو می یو چا چی څو مقالی په مجلو او ور ځپاڼو کی خپری کړی‌وی اودلیکوال په‌نامه یی شهرت موندلی و دمو لف په‌حیث به‌ور ځنی کار اخیستل‌کیده بی له دی چی د ښوونی او روزنی‌له‌پرنسیپونو سره آشنایی ولری او یا دتدریسس سابقه ولری . د پښتـــواکثر کتابونه له دری څخه ژباړ ل کیدل ، بی له دی چی د دی ژبـــی‌خصو صیت او ځانگړ تیاوی په‌نظر کی ونیول شی کوښښ به کیده‌چی‌دلوست کتاب له هر حیثه د دری دلوست له‌کتاب څخه وژباړل شی.د دی په ځای چی مثلا دسعدی دیوه نظم په ځای په‌پښتو لوست کی درحمان بابا یا خوشحال شعر راوړل شی هماغه د دری نظم به‌یی په‌پښتو نظم اړاوه . په دی ترتیب‌دمو رنی ژبی ځانگړ تیاوی او ادبی تاریخ‌له‌نظره غور ځیدلی وو. د پښتودلو- ست کتابونو ډیری نیمگړ تیاوی‌در لودی چی ځینی به‌یی په لنډه‌توگه وښودل شی :

۱ـ دزده کوونکو سویی‌ته‌پاملرنه نه‌کیده . دمثال په ډول ،د پښتـــو لوست دلومړی ټولگی په‌درسی‌کتاب‌کی ، لکه ښنگه چی د یوی څیړنی له‌مخی څرگنده شوی ده ، ټولـــی(۱٤٤۲) کلمی راغلی دی چی دهغو له جملی څخه (٤۲۲) کلمی فقط یو یوځل استعمال شوی دی . سر - بیره پردی چی د کتاب دټولوکلموشمیر زیات ښکاری د څلور سوه دوه ویشت کلمو یو ځل استعمال‌دیادونی وړ نیمگړ تیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې اوسنۍ پرنسيپونه‌له دغسې بې کنټرو له استعمـــال سره موافقه نه کوي . په تيره‌دلو مړی ټولګي دلوست کتاب‌د کلموپه تکرار باندې زيات ټينګار کـوي .معاصره ژب ښوو نه په دغســـي مواردو کې له احصائيوي قاموسونوڅخه زياته استفاده کوي .

۲ـ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غير مروجو شيانو او پديدو څخه ډك دي . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګي د لوست د کتاب په (۳۹)مخ کې داعبارت وګوري :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـومحاوره کې نشته . (وداع) ته پــه پښتو کې (خدای په امانی) يـــا (مخه ښه) وايي . هيڅوك په محاوره کې (وداع ، وداع) نه وايي بلکـې‌عامه محاوره داسې ده :

(په مخه دې ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دې چليږه !) ، «په خير ولاړ شې !» او داسې نورالبته مولف زيار ايستلی دی چــې ماشومان د (ع) له‌توري سره آشناکړی‌خو د دې هدف د تحقق دپاره‌يې ناسمه طريقه انتخاب کړې ده . دعربي تورو د معرفی کولو په‌منظور دکتاب محتوا خپل پښتنی رنګ او کلتوری هويت‌بايللی دی.سربيره‌پر دی چې بې ضرور ته پکښې زيا ت‌نومونه را غلي دي د پښتنې نومونو لکه څلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی اونورو پر ځای نجف ، مرتضـــــی ، محفوظ ، برات ، ثريا ، آصف او داسې نور راغلي دی. د(پيرمحمد) له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـه‌پښتنو کې زيات معمول نه دی .

۳ـ کتنا بونه دژباړنی ر نګ‌لري‌اود پښتو ژبې ځانګړ تياوی اودا‌ـ خلې جوړ ښت په‌نظر کې نه نيسی‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتابه لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌ناماـ نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتوکی‌ډير لږ راځی .د پښتو ټولنی په (پښتو قاموس) کې يوازی د (آب‌آيس ، آبنس ، آسپل ، آلـــه، آن) محدودی کلمی زما له نظره تير ی‌شوی دی چې د(آ) په آواز پيــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. ددغو کلمو له جملې څخه (آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاري ځکه چې د عربي جمع یې (آوان) ده او دري هم دغه لغت له عربي نه اخیستی دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دري څخه راغلې ده . (آسپل ، آپس ، آل) ناما نوسې لغتونه دي چې ما په محاوره کې نه دي اوریدلي . فقط د (آس) کلمه پاتې کیږي چې محترم مولف د دري کتاب په تقلید د (آب) سره دورته والی په خاطر راوړی ده . بیانو په کتاب کې تر پایه پورې د(آ) توري نه دی راغلی . حتی د دري دلوست کتاب هم په دې برخه کې بې عیبه نه دی ځکه ماشومان او بوته (آب) نه وایي دافقط کتابی ژبه ده ، په محاوره کې (او) ور ته ویل کیږي . د ژبپوهنې ښوونې متخصصان په دې ټکې ټینګار کوي چې تروسه وسه دې کوښښ وشي چې د لوست په کتنا بونو کې ، په تیره په لومړۍ مرحله کې ، د ماشومانو ژبه استعمال شی په لومړی مخ کې د (آپ) استعمال مناسب نه بریښي ځینې کسان استدلال کوي چې د (آب) کلمه په دې علت استعمال شوې ده چې په دی کلمه کې (ا لف) او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفی کولو دپاره راغلي دی . دا دلیل سم نه ښکاري ځکه چې ماشومانو ته په لومړی مرحله کې دتوریو ترتیب نه ور ښودل کیږي او که داسې وي نو بیاخو باید چې دبغدادي قاعدی په شان لومړي دهجا توري په ترتیب سره راوړل شوي وای په داسې حال کې چې دالفبا توري دکتاب په پای کې معرفی کیږي. دتوریو دترتیب پوهیدل دقاموس داستعمال دپاره ضروري دی مګر لوست باید دفونیمونو اود هغو د ترکیب په سلسله پیل شي .

٤ـ دلوست د پخوانیو کتابونو لیک دو دمعیاري او سیستماتیک نه دی . په یوه کتاب کې (دی) بې همزه او بل کې (دی) په همزه سره لیکل شوي دي . د څلورم ټولګي دلوست دکتاب پنځم مخ وګورئ چې په اوومه کرښه کې (زامنو) په (ز) او په یولسمه کرښه کې ځامنو په (ځ) لیکل شوي دي .

٥ـ په ځینو ځایونو کې تصویرونه له اصلي موضوع سره سمون نه خوري . دمثال په توګه ،د لومړي ټولګي د لوست په څلور لسم مخ کې

(c) ketabton.còm: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مگر هلته یو غټ آس وینو چی په پسې منظر کی یی دونی ښانگی ښکاری مونږ نه پوهیږو یوه و نه چی د (آس) تر شا دانځور دپسې منظر په توگه رسم شوی ده څنگه کولی شی چی یو «باغ» تمثیل کړی په همدغه مخ کی د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلې ده .

٦ـ طباعتی تیرو تنی پکښې زیاتی دی په داسی حال کی چی د لوست کتابونه باید ډیری لږی غلطی ولری .

د مثال په ډول، د دری ویونکو سیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کی دغسې لیک دودراغی دی : ((نور یالی زمالمگری دی زه دده ملگری یم .)) په دی عبارت کی دری تیرو تنی لیدل کیږی دپنځم ټولگی د لوست په کتاب کی چی دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چی فقط اووه (٧) غلطی پکښې راغلی دی نور نو خیر او خیریت دی :

٧ـ دلوست په پخوانیو کتا بو کی د زده کوونکو اروایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه کیده . دلو ست په یوه کتاب کی ډیر لغتو نه او بی ربطه جملی راغلی دی چی هیڅ عنوان نه لری او نه څوك کولی شی چی عنوان ور ته وټاکی . په دی کتاب کی یوه قصه هم نه ده راغلی.

٨ـ دلوست کتابونه د عصر له روحیې او غوښتنو څخه بیر ته پاتی وو. په یوه کتاب کی یو وړوکی مضمون مونږ ته د یوه ښه هلك مثال داسی رابښیی :

الف ـ له خپل ملگری سره یی وعده کړی ده چی دهغه کورته بـه ورځی او د ده دخپلوانو واده په مراسمو کی به گډون کوی خو پس له یو څه چرت وهلو یی پریکړه وکړه چی بهتره ده درس ووایم او وعده پرځای نکړم .

ب ـ دموسیقی اوریدل یو عبث او فضول کار دی نو ځکه د واده مراسمو ته نه ورځی .

ج ـ نو موړی ښه هلك پرته له درس ویلو نه بل هیڅ کار نه کوی او نه علاقه ورسره لری .

په دی ترتیب د کتاب مو لف ((دیوه ښه هلك مثال)) زده کوونکو ته ور ښیی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې پخوانۍ او اوسنۍ میتودونه:

د ژب ښوونې په پخوانی سیستم کی د رسونه له حیاتی اړتیاو سره نه وو عیار شوی او میخا نیکی بڼه یی در لوده . د ژبی په تدریس کی سنتری نیمګړ تیاوی لیدل کیدی. د پښتو ژبی دتدریس یوه غټه نیمګړ-تیا د اوه چی په دری ویو نکو سیمو کی به محا وری ته پا ملرنه نه کیده. دداسی زده کوو نکو شمیر لږ نه وچی مثلا دامیر کروړ شعر به یی زده و او په یاد به یی‌ویلی شو خودو مره ساده جمله چی : ((زمانوم... دی.)) به یی نه شوه ویلای . په‌ښوونځی کی به زده کوونکو کلا - سیك متونلو ستلخود ((څنګه‌یی؟)) خواب به یی هم نشو ور کولی.ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دی خو یوځوعلتونه به یی د تدریس دپخوانی او اوسنی میتودونو د پر تلنی په ترڅ کی مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پـــردی‌مفکوره بنا شوی و چی ټول‌معلومات او یا الږ تر لږه اساسی معلومات‌دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کی لیکل شوی دی. دزده کوونکی وظیفه داده چی ترممکنی اندازی پوری د لر غو نو پو هانوآثار زده کړی او بی له نقد او کره کتنی څخه یی راتلو نکی نسل تـــه‌ورانتقال کړی . ددی مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم. (بیکن) وایی چی یو وخت له علماوڅخه پو ښتنه و شوه چی : ((آس‌څو غا ښو نه لری؟)) ددی پو ښتنی دځواب دپاره علما و کتا بونه‌ولټول او ډیری شپی ورځی یی په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی‌یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیری‌کړی. دوی عقیده در لوده چی پـــه کتابو نو کی هر څه را غلی دی اوعلماو ټولو پو ښتنو تـه ځوابونـــه ور کړی دی . څرنګه چی پـــردی‌مو ضوع بانددی ډیر زیات مګر بـــی نتیجی بحثونه و شول یو چــــړی(مبتدی شاګرد) بی حوصلی شو او له خولی نه یی داً خبره وو تــــه :((محترمو استاذانو، راځیٔ د آس‌خو-له خلاصه کړو او غاښو نه یی وشمیرو.)) ددی خبری په اوریـــدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول‌اونژدی و چی چړی سنګسار کـــړی. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تـــه‌غواړی چی بدعت رواج کړی اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل او فرا ست باندی ملنهی ووهی!))
ددی قصی له یادونی څخه مقصددادی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین شرح کړی دی او د «شارل مالك» په قول: ((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .
شاگردان باید ((حقایق)) یادکړی اود لر غونو پو هانو د افکارومرغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پــــه ستر گه کتل کیږی .

دتدریس په دغه ډول سیستم کی باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړ خیز استدلال، دگماتیزم، پــه ړندو ستر گو تابعیت ، د فر هنگی میراث بی حده درناوی، عنعنه پر ستی روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ــ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت بایدپه ضبط شی پخپله شاگرد ته زیاته مو قع نه ور کوله کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پری ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و گوری اود مضمون نیمگړ تیاو ته گو ته ونیسی. په دی سیستم کی شاگردد گماتیك (جزمی) فکر کوی او خلاق استعدادیی نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت سم لوست او تشریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتود کتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر گوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف ا ړخونه څیړی مگر د کتاب معلو مات او نتیجه گیری د وروستنی او مطلق حقیقت په تو گه نه تعبیروی څکه چی پو هنه دپرا ختیا په حال کی ده اوزده ــ کوونکی کو لی شی د خلاق او انتقادی فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی ونډه وا خلی .

په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول کیږی او اروایی اړتیا وته چندانی پا ملرنه نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شاگردعلاقه او سو یه څنگه ده . که شاگرد

لەدرس سره علاقه نه ښیی نوداد ښوونکی قصور نه ګڼل کیږی .
ماشومان ترڅه دوا هم په میل نه خوری مګر دده د روغتیا دپاره
ضروری ده باید په زورزور ورکړه شی. که زده کوونکی له درس سره مینه نه
لري باید قهرا ور باندی زده کړی شی . نوی میتود له دی ډول استدلال
سره موافقه نه کوی بلکی په دی خبره ټینګار کوی چی تر څه دوا باید په
خوازه کپسول کی وپیچل شی څو زده کوونکی یی په میل سره وخوری
او سنیو علمی تجربو ښودلی ده چی زده کړه د خپګان ، ویری ، قهر او
نورو هیجانی حالاتو په وخت کی ښه نتیجه نه ور کوی . او سنیو
اروا پوهانو ثابته کړی ده چی تشویق د زده کړی د پاره یو لازم شرط دی.
په کلاسیک میتود کی زده کوونکی د تو جه مرکز نه و ، په داسی حال
کی چی د اوسنی میتود له مخی د تو جه مرکز باید پخپله زده کوونکی
وی . ښوونکی ، کتاب ، د ښوونځی ودانی او نور وسایل ، او اداره ټول
ددی دپاره دی چی د زده کوونکی د شخصیت د هر اړخیز تکامل په لاره
کی مرسته وکړی . د ښوونکی وظیفه دا ده چی د زده کوونکو د
استعداد د غوړیدلو د پاره مناسبه زمینه برابره کړی . ددی ورو ستنی
جملی مفهوم دا نه دی چی ښوونکی دی زده کوونکی ورزوی بلکی مقصد دا دی
چی د زده کوونکو دپاره دی داسی شرایط برابر کړی چی د هغو په رڼا
کی شاګرد (پخپله) د خپل پرمختګ لاره و لټوی او هر زده کوونکی د
خپل ذوق او استعداد په تناسب په ذهنی او جسمی لحاظ تر ممکنه
اندازی وده وکړی . د ژب ښوونی په ساحه کی ددی خبری نتیجه دا ده چی
زده کوونکی ته دی موقع ور کړه شی خپل مافی الضمیر په آزادانه تو ګه
ښکاره کړی . پر یږدی چی زده کوونکی غلطی وکړی خو باید وپوهول
شی چی غلطی یی کړی ده . بهتره به وی داسی زمینه مساعده شی چی
زده کوونکی پخپله خپلی نیمګړتیاوی کشف کړی . البته دا کار حوصله
غواړی ، انرژی غواړی ، او وخت غواړی خو ګټه یی دا ده څوك چی د
تجر بی په اساس پخپله خپلی نیمګړتیاوی و پیژنی پر ذهن باندی
یی ژوره اغیزه کوی .
په کلاسیك میتود کی د نظری او تا ملی معلو ماتو ونډه زیا ته وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول کیده . «فرا نسیس بیکن»نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هم ورسیده مګر ننني علم له تجر بی‌څخه پیل کیږی او دغه تجربه دمنطق‌په رڼا کی پر مخ ځي .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی. بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیګاه کی واقع کیږی .

له کو م وخت را هیسی چـــــی‌کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیك خیړ نو د پـاره‌لازمی شرط ګڼل شوی دی په‌بشری او ټو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیاړ ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی . په هره تجربه کی معمولاددری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك ع امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو ګه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه اثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کـړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختګ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دي چي احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توګه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شي. له همدی اً مله باید د ماشومانو عمرکنترول شي او کو شش دی وشی

چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په و جود کی‌د ځینو هو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو ګه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کتابونه، مجلې، راډیو، تلویزیون او د زده کړې نور وسایل موجود وي د ماشوم د معلوماتو ساحه هم پراخه وي او د شتمنو کورنیو ماشومان په ځینو خاصو مواردو کې د زده کړې د پاره زیات چانس لري.

د ماشوم پخوانی معلومات او د لوست لیك سره مخکینی اشنایي طبعاً په زده کړه کې ډیره برخه لري نو له دې کبله د کورنۍ او چاپیریال وضع باید د کنترول د عامل په توګه په نظر کې ونیول شي. د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کې اغیزه لري په ځینو فنی چارو کې ښځې د نارینه و په نسبت زیات مهارت پیدا کولی شي او په ځینو نورو کارو کې نارینه تر ښځو د مخه کیدای شي. همدارنګه (ځای) باید په تجربه کې تر کنترول لاندې راشي. په ځینو ځایو کې د زوړ او غالمغال په نسبت د سړي فکر اخلال کیږي. په ځینو ځایو کې سړي ته هیجان پیدا کیږي او داسې نور. په دې توګه باید هغه ټول عوامل (لکه عمر، جنس، اجتماعی، اقتصادي موقف، علمي سویه، د تجربې ځای، اقلیمی او ارو ایـي حالات، او داسې نور) تر کنترول لاندې ونیسو چې زده ګوو نکو ته د زده کړې په برخه کې ښه یا بد چانس ور په برخه کوي.

د ژب ښوونې په اوسني میتود کې د زده کړې له ځینو پر نسیپونو څخه استفاده کیږي. که څه هم دغه پر نسیپونه مخکې هم راغلي دي خو دلته په یې له موضوع سره د ارتباط له مخې په لنډه توګه راوړو :

۱ـ تشویق د زده کړې د پر مختګ د پاره یو مهم او ضروري شرط دی مګر دغه تشویق باید چې په برابره اندازه وي ځکه په تشویق کې افراط او تفریط زده کړې ته زیان رسوي.

۲ـ انعام او سزا هم په زده کړه باندې اغیزه کوي. لیکن دغه پر ـ نسیپ باید په بشپړه انساني طریقه تر تطبیق لاندې ونیول شي. جسماني سزا او سپکاوی د ښوونې او روزنې له هدفونو سره ډیره فاصله لري. د انعام او سزا پر نسیپ په عمومي ډول د رسنت دې خو په تطبیق کې یې باید له خاصو تاکتیکونو او هیو مانیستي ارزښتو څخه استفاده وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایي مګر په دې شرط چې په تکرار کې تاکلي ضوابط مراعات شي .

که مونږ ستر ګې پټې کړواو زیارو باسو چې د پنځو سا نتي مترو په اندازه کر ښه وباسو دغه عملیه نه دوه زره وار هم تکرار کړو نتیجه نه و رکوي تر څوچې اندازه يي نه کړواو داراته معلو مه نشي چې اشتباه مو کړې ده که نه .

دېر له پسې تکرار په نسبت څنډه لرونکي تکرار ښه نتیجه ورکوي. د مثال په ډول که مونږ یو درس څومیاشتې مخکې سل واره تکرار کړی وي احتمال لري چې اوس به مو له یاده وتلي وي خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره تکرار کړی وي د هیر یدو احتمال يي دلوـ مړ ني تکرار په نسبت کم دی .

٤ـ د همو موادو او مو ضو عاتو تر مینځ چې ار تباط مو جود وي ژر زده کیږي او ددې په عکس بې ربطه شیان په حافظه کې ډير نه پاتې کیږي د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره نن ورځ کو ښښ کیږي چې تعلیمي نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلوسره اړه و لري . ځینې پو هان په (ارتباط) باندې ټینګار کوي او په ښوونه او روزنه کې د هستـــوي نصاب ملاتړ کوي . د مثال په ډول که ددرس موضوع نباتات وي په جغرا فیه کې د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کې د مختلفو و ختو نو پر نبا تاتو باندې بحث کیږي ، پـه بیالوژۍ کې د نبا تاتو کورني ځیړل کیږي ، د رو غتیا په مضمو ن کې د نبا تي خوړو پر غذا يي ار ز ښـت او ګټه باندې خبرې کیږي ، په رسم کې دنباتو نو شکلو نه انځور یږي او داسې نور .

۵ـ تجر بوي او عملي درس دنظري درس په نسبت ښه زده کیږي. له همدې کبله په ژب ښوونه کې هم دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو ، سلا یډونو، فلمونو او داسې نورو تدریسي موادو څخـــه استفاده کیږي .

٦ـ په زده کړه کې باید د زده کوونکو سویې ته پا ملر نه وشي. همغه لکچر چې د زده کوونکو له سويې سره عیار نشوي نه وي زده کړه يي مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ورځ په ورځ انکشاف کوي او د نړۍ په حالاتو کې کال په کال بدلون راځي نو بنايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوې کتنه وشي. البته په ځينو بوهنو کې چې پراحصا ئيوي او سياسي تحولاتو باندې بحث کيږي واقعيتونه ډير ژر بدليږي. دمثال په ډول، په دې وروستيو کلونو کې په افريقاکې يو زيات شمير هيوادونه خپلواك شوي دي، په ځينو نورو کې سياسي رژيمونو تغيير کړی دی همدا رنګه دنړۍ نفوس، توليدا ت د توليد وسيلې، سياسي وضع او داسې نور تقريبا په هر کال يا دوو کلونو کې توپير پيدا کوي نو له همدې امله د سياسي او اقتصادي جغرافيې کتابونه بايد ژر ژر نوي شي. د دې په خلاف، د لرغونې تاريخ د پاره د دې ضرورت نشته چې هر کال دې درسي کتابونه له سره وليکل شي. البته د دې خبرې معنا دانه چې ګويا د لرغونې تاريخ په باب معلومات انکشاف نه کوي. په کيميا، فزيك، طب، تکنالوجي او د طبيعي علومو په نورو څانګو کې هم هر وخت انکشافات مينځ ته راځي او د بوهنو ساحه پراخيږي. له دې کبله تعليمي نصاب او پروګرامونه هميشه نوې کتنه غواړي.

ليکن يو زيات شمير هيوادونه د دې توان نه لري چې تعليمي پروګرامونه له علمي انکشافاتو سره عيار کړي. د دې نيمګړتياد مخنيوي يوه غوره لاره داده چې ښوونکي او کتابخانې په مهمو اختصاصي مجلو کې چې نړيوال شهرت لري ګډون وکړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي.

د ژبې د متونو په باره کې بايد وو وايو چې ژبنۍ هنرونه د ځينو نورو بوهنو په تناسب زيات تحول نه کوي يوازې د ميتودو لوجي په برخه کې د زيات پرمختګ امکانات شته. په دې اساس پر درسي کتابونو باندې نوې کتنه زياتره د ميتود ولوجي او کله کله د سياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي. يو زيات شمير عوامل د ژبښوونې پر ميتود باندې اغيزه کوي، مثلاً بنايي د عنعنوي ګرامر ځای نوي ګرامر ونيسي، يا دا چې د تدريس نوې ماشينونه او د ژبني لابراتوارونه د ښوونې د اسانتيا د پاره اختراع

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، یاداچې دزده کړې په اروا پوهنه کې ځینې نوې نظریې ومنل
شي .

په تعلیمي نصاب کې معمولا دا لاندې درې اصله په نظر کې نیول
کیږي .

۱- دټولنې اقتصادي ، سیاسي، ټولنیزې او فرهنګي اړتیاوې .
۲- دزده کوونکي علمي ، ذهني،بدني ، اخلاقي، او ایستیتیکي اړتیاوې .
۳- دعصري پوهنې میتودولوژیکي غوښتنې .

لومړی اصل د دولت له سیاسي او اقتصادي تګلارې سره اړه پیدا
کوي او تر پلان لاندې راځي .

په مترقي ټولنو کې چې د پلاننګذارۍ سیستم معمول دی : تعلیمي
نصاب په ټاکلو ساحو کې دپرسو نل روزنه په نظر کې نیسي او د ټو-
لنې اړتیاو ته ځواب ور کوي .

په دوهم اصل کې دفرد دشخصیت هر اړخیز تکامل په نظر کې نیول
کیږي . ځینې بورژوا ایډیالوجیستان پرو پاګند کوي چې ګویا په مترقي
ټولنو کې (چې دنایا نګولي لاره یې غوره کړې ده)دفرد اړتیاو ته پا-
ملرنه نه کیږي او یوازې دټولنې اړتیاو ته اهمیت ور کول کیږي . دا
خبره په باوره شکل طرح شوې ده او زیات بحث غواړي خو دلته باید دو-
مره وویل شي په مترقي ټولنو کې دفردي ګټو او ټولنیزو ګټو تر مینځ
تضاد نشته . د دې ټولنې شعار دا دی : «یو دټولو دپاره او ټول دیوه
دپاره .)) یعنی هر څوک چې کار کوي ګټه یې ټولو ته رسیږي او ټول
چې کار کوي ګټه یې هر یوه تـه رسیږي .

دریم اصل دې واقعیت ته اشاره کوي چې هره پوهنه د ځینې نـوي او
نـوونې دپاره ځانته ځلا میتودولوژي لري . دکتاب په لیکلو کې باید
دعصري پوهنې دځینې له اړونـدو اصولو سره سم درسي متون تیار او
برابر شي .دکتاب له لیکلو څخه مخکې باید هغه واقعیتو نه ، ارزښتو نه ،
مفکوري ، علمي مفهومو نه او حجها نبیني چې زده کوو نکو ته ورښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي تثبیت شي او له هغې وروسته داسې موضوعګانې وټاکل‌شي چې د پورتنیو هدفونو له سرته‌رسولو سره مرسته‌کوي .

د درسي کتاب په‌لیکنه کې ترکوم‌ځایه چې ممکنه وي باید محلي‌اړ – تیاوې په‌نظر کې وساتلې شي . په‌کومو هیوادونو کې چې د پوهنې متمرکز سیستم منل شوی وي بایدزیار وایستل شي‌چې دهرځای‌اوسیمې اړتیاوې په درسي کتاب‌کې منعکسې‌شي . کله چې نوی درسي کتناب لیکل کیږي باید یو ځلې پخوانـــي‌کتابونه هم په انتقادي نظر وکتل شي . هغه موضوعګانې چې تعلیمي‌ارزښت لري او دنوی پروګرام له هدفونو سره سمون لري باید پــه‌نویو کتابونو کې هم راشي .

د ژبنیو مهارتونو دنصاب پــه‌باره کې ځینې یادونې :

دژبې د فنونو په نصاب کې مونږدا لاندې پوښتنې تر ځیړنې لاندې نیسو :

۱– آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونې دتعلیمي نصاب مقصــد یوازې باسواده کول دي ، کـــه دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادوارِه ؟ هغه پوهان چې د لومړنیوښوو نځیو نصاب جوړ وي باید دغه پوښتنه له ځان سره حل کړي چې‌دلومړنیو ښوو نځیو د ژب ښوونې پروګرام یوازې دنوعیت په لحاظ‌دمنځنیو ښوو نځیو له پروګرام‌سره توپیر لري که ددرجې او سویې لــه‌مخې ؟

۲– دژبې په‌نصاب کې بایددهرې‌ژبې ځانګړ تیاوې او جوړ ښت په نظر کې ونیول شي .

ترکومې اندازې چې امکان ولري‌د ژب ښوونې نصاب دې دهرې‌ژبې خصوصیاتو او ادبي‌عنعني‌اوذخیرې ته‌پاملرنه وکړي او له پاسیف تقلید څخه دې ډډه وشي . د دې مطلـــب‌دتوضیح دپاره به دوو ټکوته‌اشاره کفایت وکړي : په‌لومړي مثال کې‌به‌د پښتو او انګریزي ژبو ځانګړ – تیاوې وګورو . په‌انګریزي کـــې‌بیلګه یې (نمونه یې) جملې یوتړ – کلې ګرامري نظم‌لري او‌که دغه نظم‌نه ځوك تیرې وکړي نو هغه غلطي ګڼله کیږي . په‌پښتو کې زیاتــــه‌آزادي لیدله کیږي خو بیاهم نظــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی له‌نظره نه‌لویږی .دمثال په توګه ،د پښتو په لاندی جلمه‌کــی
مونږ کولی شود کلمو موقعیت تــه‌تغییرورکړ و بی له دی چی په‌معنا
کی‌یی کوم څرګند توپیر ولیدل‌شی:
۱ــ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟
۲ــ مادرته ویلی نه‌وو چی زه داکار نشم کولی ؟
۳ــ مانه وو درته ویلی چی‌زه داکار نشم کولی ؟
٤ــ مانه وو ویلی در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٥ــ ماویلی نه وو در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٦ــ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟
۷ــ ماویلی درته نه وو چی زه‌داکار نه‌شم کولی ؟
۸ــ ما درته ویلی نه‌وو چی زه داکار کولی نشم ؟
په انګریزی ژبه کی مونږ له ځینوموارد‌و پرته د کلمو نظم ته تغییرنه
شوور کولی . په‌پښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په
آزادانه توګه‌خپل موقعیت بدلو لی‌شی .

یو بل مثال :
۱ــ که بیا می هلته ولیدی ...
۲ــ که هلته می بیا ولیدی ...
۳ــ هلته که می بیاولیدی ...
٤ــ که می هلته بیاولیدی ....
٥ــ بیامی که هلته ولیدی ...
٦ــ که می بیا هلته ولیدی ...
۷ــ بیا می هلته که ولیدی ...
۸ــ هلته می که بیاولیدی ...
۹ــ هلته می بیا که ولیدی ...
۱۰ــ بیا که هلته می ولیدی ...
دپور تنیو جملو دویلو په وخت‌کی باید خچ (فشار) ته پاملر نــه
وشی .دمثال په ډول ، په دی فقره‌کی: «که‌بیا می هلته ولیدی » خــچ
پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی خچ راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانته پیله (جزا) غواړي.دپور تنی فقری لسم شکل دادي :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو پهدی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بهه پیدا کوی او دانګریزی by the way په معنا راځي . په دی صورت کې د جملی تنقیط باید داسي وي: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمهځانګړ تیا داده چی ددري ژبي په خلاف د دغی ژبی مشکلات زیاتره افقی دي نهعمودي .په بله ژبه ، څوك چی د پښتو محاوروی ژبه زده کړي کړي پهلیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات نه مخامخ کیږي . په دري کیلیکنی ژبه ډیري درجی لري . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاريډیر مشکل دی چی یوازي دتخصص خاوندان په پوهیږي او عام خلك مفهوم نشی ځنی اخیستلی . په پښتو کی د دغسی آثارو شمیر محدود دی .

۳- دلومړي توکی په لوست کیباید داسی لغتو نه استعمال شیچی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مانپرې وپوهیږي . داکار باید د هیواد په هر کوټ کی دپراخی سروی پهتوګهوشی او ترممکنی اندازي دیزیاز - پهدی برخه کی بنایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس څخه هم استفادهوشی .

٤- دعلمی تجربی په اساس بایدداخبره اثبات ته ورسیږي چی دتو- ریو د پیژندلو طریقه ښه نتیجهور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی وروستنیسیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریو اوازونه ور ښوول کیږي : په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستی میتود معمول دی خو پهپښتو او دری کی چی تور یسره ګډیږي او داروپایی ژبو پهشان بیل بیل نه لیکل کیږي باید پهپتوسترګو دغه میتود تطبیق نشیبلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړهمیتودونه واز مویل شی.

٥- یوه بل تکی ته تر اوسههیځپام نه دی شوی او هغه دا چی کهپه لومړي سر کی ماشومانو تهلوستپه جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شي او په وروستیو سویو کی سرهګډ شی نتیجه بهیی څنګه وي ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربهضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ــ دلومړ نیو ښوو نځیو او سنی کتابونه په چاپی تورو خپاره شوی دی اود نستعلیق په ځای له‌نسخ څخه کار اخیستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد یچی د لومړیو ټولګیو د لوستـ کتاـ بونه دی په‌نستعلیق یا نسخ ولیکل‌شی .ځینی کسان دیوه خاص لیك دود پلویان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعلیق دواړه یی سره ترکیب کړی دی .

٧ــ دلوستـ په اوسنیو کتابــوکی د کلمو ترمینځ فاصله نشته. په اروپایی ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتـو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څیړنه وشی چی آیا زده ــ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

یادونه :

په دی لیکنه کی د مأخذو نـو نومونه په متداول او متعارف‌سیستم سره نه‌دی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هیواد کی د ژبنیو پرابلمو نو تشخیص او له‌هغو سره آشنایی ده . سره له دی په دی اثر کی له یو څو مأخذونـو څخه زیاته استفاده شوی ده چی په لاندی توګه یی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966
2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.
3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.
4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

٥ــ نرمان ل . مان ، اصول‌روا نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکترـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهــران ، ٢٥٣٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	۵
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپوهانو په‌نظر کې	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کـــــړې اروا پوهنه	۲۷
دزده کړې نظریې	۳٤
دتارن ډایك دزده کړې نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړې نظریه	٤٥
دګیشتالت اروا پوهنه	٥۰
دزده کړې ځینې عمو مـــــــی پرنسیپونه	٥۸
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦۸
ژبنی مهار تونه	۷۰
زمونږ په‌ټولنه کې د ژبښوونــی‌پسې منظر	۷۸
د ژبښوونې ځوانې او اوسنــی‌میتودونه	۸٦
د ژبښوونې مهار تونو نصاب په‌باره‌کې ځینې یادونې	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دی

Rashad

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتی مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library